

Η ΠΟΜΠΗΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΠΟΜΠΗΙΑΝΟΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ' *

Η ΟΙΚΙΑ

Πάρκτος καὶ Πάνσας. — Πρόδρομος καὶ περίπτυλον. — Ἡ οἰκία ἀνοικοδομημένη καὶ ἀναπληθυνομένη — αἱ δοῦλοι, τὸ μαγειρεῖον, ἡ τράπεζα. — Πῶς διήρχετο τὴν πρωΐαν ὁ Πομπηϊανός. — Καλλωπισμός Πομπηϊανῆς. — Δείπνον ἰδιωτικόν, κατ'ἀλλογῆς φαγητῶν, συνδαιτυμόνες. — Ἡ οἰκία τοῦ πτωχοῦ καὶ τὰ ἀνάκτορα τῆς Ρώμης.

Ὅπως σπουδάζῃ τις τὴν ἀρχαίαν οἰκίαν, θὰ διέλθῃ μόνον π' ἀγρίως τὴν ὁδὸν τῶν Βελανείων. Οὕτω φθάνει τις εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ ἀγορνόμου Πάνσας· οὗτος τοῦλάχιστον κατὰ τὴν κοινὴν γνώμην εἶναι· ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ οἴκου τούτου, εἰ καὶ κατ' ἐμὴν γνώμην τὸ κοινὸν ἀπαιτᾷται ὡς πρὸς τοῦτο. Ἐπιγραφὴ τις ἐπὶ τοῦ στύλου τῆς θύρας ἤγαγαν εἰς τὴν πλάνην ταύτην. Ἡ ἐπιγραφὴ εἶχεν ὧς ἑξῆς: Pansam aedilem Paratus rogat. Οἱ πρῶτοι ἀρχαιοδιδῆραι μετέφρασαν οὕτω: Ὁ Πάρκτος ἐπικαλεῖται τὸν ἀγορνόμον Πάνσας. Ἀλλ' οἱ πρῶτοι ἀρχαιοδιδῆραι ἠπατήθησαν, διότι ὤφειλον νὰ μεταφράσωσι: Ὁ Πάρκτος ζητεῖ ὡς ἀγορνόμον τὸν Πάνσας. Δὲν ἦτο τοῦτο παντάπασιν ἐπὶ κλητῆς ἀλλὰ ψηφοδέλτιον. Πολλὰς ἄλλας τοῦδε περὶ τῆς ἐπιγραφῆς ἀνεγνώσκμεν. Ἡ ψηφοφορία ἐτοιχοκολλᾶται παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὡς καὶ παρ' ἡμῖν.

Οὕτως ὁ οἶκος, εἰς ὃν θὰ εἰσέλθωμεν, οὐδόλως εἶναι τοῦ Πάνσας, οὔτινος τὸ ὄνομα, ὡς ἀγορνόμου προαθέν, εὔρηται εἰς πλεῖστα ἄλλα μέρη ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ὁ τοῦ Παράκτου, ὅστις, ὅπως ὑποδείξῃ τὸν ὑποψήφιον τῆς ἐκλογῆς του, ἔγραψε τὸ ὄνομά του ἐπὶ τοῦ στύλου τῆς θύρας του. Αὕτη εἶναι ἡ γνώμη μου, ἀλλ' ἐπειδὴ διὰ τῆς μεταβολῆς τῶν ἤδη παραδεδεγμένων ὀνομάτων τὰ πάντα δύναται τις νὰ συνταράξῃ, δὲν ἀφισβήτην πλέον· εἰσέλθωμεν λοιπὸν εἰς τὸν οἶκον Πάνσας τοῦ ἀγορνόμου.

Ἡ οἰκία αὐτοῦ δὲν εἶναι μὲν ἡ μᾶλλον κεκοσμημένη, εἶναι ὁμῶς ἡ κανονικωτέρη τῆς Πομπηϊαί, ἡ ἥττον συμπεπλεγμένη, ἡ ἀπλούστερον τελειωτέρη. Οὕτω πάντες αἱ ὁδηγοὶ δεικνύουσι αὐτὴν ὡς πρότυπον οἴκου· ἀναγινώσκεις τὸ ὅτι καλῶς ποιοῦσι, θὰ πράξω ὡς αὐτοί.

Κατὰ τί διέφερε ἡ κατοικία Πομπηϊανοῦ μικρᾶς οἰκίας ἢ σκηνῆς σημεινῆς; Κατὰ χίλις πράγματα, ἔτινα ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν καὶ κατὰ

* Ὅρα σελ. 350

πάν βῆμα θ' ἀνκαλύπτωμεν, ἀλλ' ἰδίως κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐστρέφετο πρὸς τὰ ἔσω οἶοναί συμπτυσσομένη. Δέν ἦτον, ὡς λέγουσιν τινες, ὅλως ἀκοινώνητος τῆς ὁδοῦ, καὶ ὅτι οὐδὲν ἐφαίνετο αὐτῆς ἐκτὸς μεγάλου καχρωματισμένου τοίχου, ἐν εἴδει ὑψηλοῦ παραπετάσματος· ἐπειδὴ αἱ ἄνω ὀροφαὶ τῶν πομπητικῶν οἰκῶν σχεδὸν ὀλοταλῶς κατέρρευσαν, δέν δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν, ὅτι δέν εἶχον παράθυρα βλέποντα πρὸς τὴν δημοσίαν ὁδόν. Ἀνέφερον ἤδη ὑμῖν περὶ τῶν κρεμασμένων ἐξωστῶν, ἐξ ὧν αἱ ὠρκεῖαι δασπυινίδες ἠδύναντο νὰ θεωρῶσι τοὺς δικαστάς. Βεβαιῶς ὁμῶς τὰ ἰσόγεια πατώματα τὰ ὠραιότερα καὶ μᾶλλον συχνάζόμενα ἐνδικιτήματα, συνεῖχον τὰ δωμάτια τῶν περὶ τῶν δύο ἐσωτερικῶν αὐλῶν, καὶ ἔτρεπον τὰ νῦν πρὸς τὴν ὁδόν. Τῶν δύο τούτων αὐλῶν ἐνθεν καὶ ἐνθεν κειμένων, ἡ τοῦ μετώπου ἀνέλιξις ἦτο μηδαιμινὴ ἀπέναντι τοῦ βάθρου τῆς οἰκίας.

Αἱ αὐλαὶ ἐκαλοῦντο πρόδομος καὶ περίστυλον. Δύναται τις εἰπεῖν ὅτι ὁ πρόδομος ἦτο τῇ δημοσίᾳ, τὸ δὲ περίστυλον τὸ ἰδιαιτέρον τοῦ οἰκήματος μέρος, ὅτι τὸ πρῶτον ἀνῆκε τῷ κόσμῳ, τὸ δὲ δεύτερον τῇ οἰκογενεῖα. Ἡ διαίρεσις αὕτη ἀντιστοιχεῖ σχεδὸν πρὸς τὴν διαίρεσιν τοῦ ἑλληνικοῦ οἴκου εἰς ἀνδρονῆτιν καὶ γυναικωνῆτιν. Περὶ τὸν πρόδομον εἰσιντο κατὰ σειρὰν ἐν γένει τὰ δωμάτια τὰ διὰ τοὺς ξένους καὶ τοὺς πελάτας προωρισμένα, περὶ δὲ τὸ περίστυλον τὰ διὰ τὴν οἰκογένειαν.

Ἀρχίζω ἀπὸ τοῦ προδόμου (atrium). Ἐρθάνε τις εἰς αὐτὸν ἐκ τῆς ἑδοῦ διὰ τινος στενῆς διόδου, τοῦ προθύρου (prothyrum), τοῦ ἐποίου ἢ θύρουλλος θύρα ἡνοίγεν ἐπὶ τοῦ πεζοδρομίου. Αἱ θύραι ἐκάλουν, δύναται τις ὁμῶς νὰ ἐννοήσῃ ἐκ τῶν ζωγραφικῶν ὅτι ἦσαν ἐκ ὀρυός, μὲ λεπτὰ ρακινώματα δι' ἐπιχρύτων ἡλῶν κακοσμημένα, ἐφ' ὧν προσηρτάτο κρίκος δι' οὗ ἀγέφυρον αὐτάς, ἔφερον δὲ καὶ μικρὸν τι παράθυρον πρὸς τὰ ἄνω, δι' οὗ εἰσέδυε τὸ φῶς πρὸς τὸν διάδρομον· ἡνοίγαν πρὸς τὰ ἔσω, ἐκλαίοντο δὲ δι' ὁχέως ὅστις πίπτων καθέτως εἰσπύρχετο εἰς τὸ ἔδαφος.

Εἰσέρχομαι διὰ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν συνήθειαν (καὶ κἀκεῖ οἰωνὸς ἐθεωρεῖτο τὸ διὰ τῆς ἀριστερᾶς εἰσέρχασθαι) καὶ χαίρετίζω ἐν πρώτοις τὴν τοῦ κατωφλίου ἐπιγραφὴν (salve), ἥτις μοι λέγει τὸ καλῶς ὤριστες. Τὸ θυρωρεῖον (cella ostiarii) ἔκειτο συνήθως παρὰ τὴν εἰσοδον, καὶ συχνάκις ἐδενον ἐνταῦθα τὸν δοῦλον, τοῦθ' ἔπερ ἐκράτει μὲν αὐτὸν ἀναμφιβόλως εἰς τὴν θέσιν του, τὸν ἡμπόδιζε ὁμῶς ἀπὸ τοῦ νὰ τρέξῃ κατόπισιν τῶν κλεπτῶν. Ἀντὶ τούτου συχνάκις ἐπηγρύπνει ἀπλοῦς κύων ἢ κύων διὰ ψήφων εἰκονισμένος, ὡς φαίνεται ἐκ τινος λίθιν καλῶς διατετηρημένης ἐπιγραφῆς, ἐν τῷ μουσίῳ τῆς Νεαπόλεως ἀποκειμένης καὶ φερούσης τὸ περίφημον cave canem.

Ὁ πρόδομος δέν ἦτο αὐτόχρημα αὐλὴ, ἀλλὰ μεγάλη ἐστεγασμένη αἶθουσα, εἰς τὸ κέντρον τῆς ὁποίας ἠναίγαστο μεγάλη τετράγωνος ὀπή. Οὕτως ὁ αἶθρ καὶ τὸ φῶς διεχέοντο ἐλευθέρως ἐν τῇ εὐραίᾳ τάττῃ αἰ-

θεοῦ, ἡ δὲ βροχὴ κατέπιπτεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἢ ἐστάλαζεν ἐκ τεσσάρων κατωφείων στεγῶν ἐντὸς μαρμαρίνης λεκάνης impluvium καλουμένης, ἐξ ἧς μετεδίδατο εἰς μεγάλην τινὰ δεξαμένην, τῆς ὁποίας τὸ στόμιον ἔτι καὶ νῦν φαίνεται. Ἡ ὄροφὴ ἐστήριζετο συνήθως ἐπὶ μεγάλων ἐγκυρσίων δοκῶν ἐν ταῖς τοίχοις ἐρπεπλεγμένων· οὕτως ὁ πρόδομος ἦτον τοῦ πελάσιοῦ συρμοῦ καὶ ἐλέγετο τοσκανικός. Ἐνίοτε ἡ ὄροφὴ ἤρειδετο ἐπὶ κιόνων ἐστήμενων κατὰ τὰς τέσσαρας γωνίας τοῦ impluvium· τὸ ἀνοιγμα τότε κρύβετε, καὶ ὁ πρόδομος καθίστατο τετράστιλος. Καὶ ἄλλων εἰδῶν πρόδομους ἀναφέρουσιν οἱ συγγραφεῖς, τὸν κορινθιακὸν πλουσίως διακοσμημένον, τὸν ἀpluviatum, καὶ ὃν ἡ ὄροφὴ ἀντὶ νῆς κλίνης πρὸς τὴν ἔσω, ἐκλινε πρὸς τὴν ἔξω ῥίπτουσα τὴν βροχὴν εἰς τὴν ὁδόν· τὸν testudinatum, καθ' ὃν ἡ ὄροφὴ ἐσχημάτιζε μέγα χελώνης ὀστράκον κτλ. Ἀλλὰ τὰ εἶδη ταῦτα τῶν ὀροφῶν, καὶ πρὸ πάντων τὰ τελευταῖον, ἦσαν σπάνια, πανταχοῦ δὲ σχεδὸν ἐδέσποζεν ὁ τοσκανικός πρόδομος, ἰδίᾳ δὲ ἐν τῇ τοῦ Πάνσου οἰκίᾳ.

Στήτε παρὰ τὴν ἄκρην τοῦ δικδρόμου, τὴν νῦν πρὸς τὴν ὁδὸν ἔχοντες ἐστραμμέναι, καὶ θέλετε ἰδεῖ ὁλόκληρον τὴν μικρὰν ταύτην αὐλὴν καὶ τὰ περικετήμενά της. Ἐννοεῖται, ὅτι ἡ ὄροφὴ ἠρᾶνίσθη, ἡ ἔκρηξις ἐκχυσε τὰς δοκούς, οἱ κέραιοι κατεπίπτοντες ἐθραύθησαν, καὶ οὐ μόνον οὗτοι, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν εἴδει φοινικοφύλλων καὶ κερκλῶν λεόντων προπήγματα τὰ τὸ βροχερὸν ὕδωρ εἰς τὸ impluvium μεταγγίζοντα. Μόνον ἡ λεκάνη καὶ τὸ μεσότοιχον τὸ δεικνύον τὰς διαίσεις τοῦ ἰσογείου μένουσιν. Ἀνακαλύπτει τις κατὰ πρῶτον μέγα χωρίσμα εἰς τὸ βᾶθος, μετὰ δὲ ἐνὸς χωρίσματος μικροτέρου καὶ ἐνὸς δικδρόμου, πρὸς δὲ καὶ ὁκτὼ παράπλευρα δωμάτια. Ἐκ τῶν ὁκτὼ τούτων δωματίων, τὰ ἐξ πρῶτα, τρία δεξιόθεν καὶ τρία ἀριστερόθεν, ἦσαν κοιτῶνες (cubicula). Ὅτι ἐκπλήττει ἡμᾶς εἶναι ἡ σμικρότης τῶν· μόλις ἐπῆρχε θέσις διὰ τὴν κλίνην, συχνάκις φαινόμενην ἐκ τινος ὑψώματος λιθοκτίστου, ἐφ' οὗ ἔθετον στρώματα ἢ δερμάτια προβάτων. Αἱ κλίναι πολλάκις ἦσαν χάλκιναι ἢ ξύλιναι ὡς αἱ ἡμέτεραι. Οἱ κοιτῶνες οὗτοι ἐφωτίζοντο καὶ ἀερίζοντο ἐκ τῆς θύρας, ἣν οἱ Πομπηϊανοὶ πιθανῶς ἄρνον ἀνοικτὴν κατὰ τὸ θέρος.

Παραπλεύρως τῶν κοιτῶνων ἔκειντο τὰ πτερά (ala), ἐν οἷς ὁ Πάνσος (ἐν ὃν ὁ Πάρατος) ἐδέχετο τὴν πρωΐαν τοῦ ἐπιτεκτομένου· αὐτὸν φίλους, πελάτας, περσιίτους. Αἱ αἰθουσὴ αὗται θὰ ἦσαν πλουσίως διακοσμημέναι, ἐστρωμέναι διὰ ῥομβοειδῶν μαρμάρων καὶ πλήρεις ἐδρῶν καὶ διβανίων. Ἡ εἰς τὸ βᾶθος μεγάλη αἰθουσα ἦτο τὸ γραμματοφυλάκιον (tablinum) τὸ ὁποῖον ἐχώριζε ἡ μάλλον συνέδεε τὰς δύο ἀνάκτες καὶ δι' οὗ ἀνέβαινε τις διὰ δύο βαθμίδων εἰς τὸ περίστυλον. Ἐν τῷ γραμματοφυλα-

1. Κατὰ τὴν τελευταίαν ἐν Πομπηίᾳ ἐπίσκεψίν μου, ἡ Emmaus ἐπεταύχεε χαλκίαν κλίνην μετὰ δύο θέσεις, νεωστὶ ἐρεθίσαν.

κίω τούτῳ, ἐπιδεικτικῇ κίθούτῃ, διατηροῦντο τὰ ἀρχεῖα τῆς οἰκογενείας καὶ ἦσαν ἀνηρτημέναι αἱ τῶν προγόνων εἰκόνες (imagines majorem) ὁμοιωματα κήρινε ἐκθεικζόμενα διὰ μεγαλοπρεπῶν ἐπιγραφῶν. Εἶδετε, ὅτι αὐταὶ πομπωδῶς ἠκολούθουν τὰς ἐκφοράς. Οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἀπηξίουσαν τὰς κενοδόξους ταύτας παρυστάσεις. Κατὰ τοσοῦτον μάλλον ἐτίμων τοὺς προγόνους των, καθόσον ἀρίστην τοῦτων διὰ τῆς διαδοχῆς τῶν αἰώνων καὶ τῆς καταπτώσεως τῶν ἡτῶν.

Ἀριστερὰ τοῦ γρχμκτοφυλακείου ἡνοίγεται ἡ βιβλιοθήκη, ἐν ᾗ ἀνεῖρον τόμους σχεδὸν καθ' ὅλοκληρίαν ἐφθαρμένους· δεξιὰ δ' ἔκειντο οἱ fauces, ἦτοι στενὸς διάδρομος, ὁδηγῶν εἰς τὸ περίπτυλον.

Οὕτω μία κίθουσα ἐπιδεικτικῇ, δύο τῆς ὑποδοχῆς, μία βιβλιοθήκη, καὶ ἑξ κοιτῶνες διὰ τε τοὺς δούλους καὶ τοὺς ξένους· πάντα ταῦτα κείμενα κίκλῳ αἰθούτῃ· ἀνωθεν φωτιζομένης, διὰ λευκοῦ ψηφιδωτοῦ μετὰ μελανοῦ πλέγματος ἐστρωμένης καὶ διὰ τινὸς μαρμαρίνης λεκάνης διακεκοσμημένης· ἰδοὺ ὁ τοῦ Πάνσα οἶκος.

Ἄς εἰπώμεν νῦν περὶ τοῦ διαδρόμου (fauces). Δωμάτιόν τι φέρει πρὸς τὸν διάδρομον ταῦτον, χρησιμεῖον εἰς ἐξάρτημα τῆς βιβλιοθήκης· εἶναι κοιτῶν, ὡς φαίνεται ἔκ τινος κοιλώματος εἰς τὸ βάθος τοῦ τοίχου κατεσκευασμένου διὰ τὴν κλίνην. Ἐν βῆμα ἀκόμη καὶ φθάνω εἰς τὸ περίπτυλον.

Τὸ περίπτυλον ἦτο γρχμκτικὴ αὐλὴ ἢ κήπος ὑπὸ στηλῶν περιεχλόμενος καὶ στοᾶν ἀποτελῶν. Ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Πάνσα, αἱ 16 στηλαὶ ἀρχικῶς δωρικαί, μετεβλήθησαν εἰς κορινθιακάς δι' ἐπιχρίσεως μαρμαροκανίνας. Ἐν τισιν οἰκίαις συνεδρόντο διὰ δρυφοράτων ἢ τοίχων, ἐρ' ὦν ἔθετον ἀνθοφόρα ἀγγεῖα, ἐνίοτε δὲ διὰ μαρμαρίνων ἀνθοκομείων, ἐν τινὶ δὲ Πομπηϊανῇ οἰκίᾳ (τῇ τοῦ Πολυβίου) δι' ὀλεοφράκτου πλαστίου. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς αὐλῆς, ὑπῆρχεν εὐρεῖα λεκάνη (piscina) ἐξ ἧς τὸ ὕδωρ ἀνεπλήδα. Ἐν τῷ περιστύλῳ τοῦ Πάνσα σώζεται ἔτι μεταξὺ δύο στηλῶν τὸ στόμιον δεξιμένης. Εὐρισκόμεθα εἰς τὸ πλουσιώτερον καὶ ὠραιότερον μέρος τῆς οἰκίας.

Εἰς τὸ βάθος ἀνοίγεται ὁ οἶκος (aous), ἡ εὐρυτέρη αἴθουσα, ἣτις παρὰ τοῖς εὐπόροις Ῥωμαίοις, περιεβάλλετο ὑπὸ στηλῶν καὶ στοᾶν, ἐκοσμεῖτο ὑπὸ πολυτίμων μαρμάρων, καὶ ἀνεπτύττετο εἰς σχῆμα βασιλικῆς. Ἀλλὰ παρὰ τῷ Πάνσῳ μὴ ζητεῖτε τοιαύτας πολυτελείας. Ὁ οἶκος αὐτοῦ (aous) δὲν ἦτο εἰρημὴ μέγα δωμάτιον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ περιστύλου καὶ τοῦ κήπου.

Δεξιόθεν τοῦ οἴκου (aous), εἰς τὸ βάθος τῆς αὐλῆς, κρύπτεται σχεδὸν αἴθουσα μικροτέρη, μάλλον ἀπόκρυφος, πιθανῶς μία ἐξέδρα. Πρὸς τὴν δεξιάν πτέρυγαν τοῦ περιστύλου εἰς τὸ τελευταῖον ἐπέπεδον εἰσέχει τὸ triclinium. Ἡ λέξις σημαίνει τριπλὴν κλίνην. Τρεῖς κλίναι, διατεθειμέναι ἡμικυκλῆδόν κατεῖχον τὸ δωμάτιον τοῦτο, ὅπερ ἐχρησίμευεν εἰς ἐστιατόριον. Γνωστὸν ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐδείπνουσαν κατακεκλιμένοι, καὶ ἐπὶ τοῦ ἀγ-

κῶνες στηριζόμενοι τὸ ἔθιμον τοῦτο τὸ κερχηδονικόν, εἰσπχθέν διὰ τῶν κερχηδονικῶν πολέμων, ἐγκτέστη πανταχοῦ, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Πομπηίᾳ. Οἱ ἀρχαῖοι ἐλεγον αὐτοὺς τὰς κλῖνας, ἀντὶ τοῦ αὐτοῦ τὴν τράπεζαν.

Δεξιόθεν τοῦ περιστύλου, εἰς τὸ πρῶτον ἐπίπεδον, κεῖται διάδρομος διήκων μέχρι κυρίως τινὲς θύρας, φερούσης πρὸς μικράν τινα ὁδὸν ἥτον δ' ἐπισθόδομος (posticum) δι' οὗ ὁ οἰκοδομητικὸς διέφευγε τὰς ἐνοχλήσεις τῶν πληρούμενων τὸ atrium. Τὸν τρόπον τοῦτον τοῦ ὑπεκφεύγειν ἐκάλουν postico fallere clientem. Τὸ ἔθος τοῦτο θὰ ἦτο σύνηθες τοῖς πλουσίοις οἵτινες ἐπολιορκεῖντο καθ' ἑκάστην πρωΐαν ὑπὸ πλήθους περκασίτων καὶ ἀπαιτητῶν. Τὸ ἀριστερὸν μέρος τοῦ περιστύλου κατεῖχετο ὑπὸ τριῶν κοιτῶνων καὶ τοῦ μαγειρίου κειμένου εἰς τὸ βάθος, ἀριστερὰ τοῦ οἴκου. Ἐν τῷ μαγειρίῳ τούτῳ, ἵττανται εἰσέτι τὰ πύραυλα ὅτε ἀνεκαλύφθησαν ἐμπειρίχον εἰσέτι σποδὸν καὶ ἄνθρακας, ὡς καὶ διάφορα χάλκινα καὶ πλίνθινα σκεύη. Ἐπὶ τῶν τοίχων ἦσαν ἐξωγραφημένοι δύο πελώριοι ὄφεις, ἐρπετὰ ἱερὰ προστατεύοντα τὸν βωμὸν τῆς Φόρνακος, μαγειρικῆς θεότητος. Ἐτε-
ραι ζωγραφίαι (λαγωός, ὄς, φύγχοι κάπρου, ἰχθεῖς κτλ.) ἐκόσμουσαν τὸ μέρος τοῦτο τοῦ οἴκου, ἐν ᾧ διέτριβον ἄλλοτε, παρὰ τοῖς Πομπηϊκοῖς (ὡς νῦν παρὰ τοῖς Νεαπολιτανοῖς), οἱ εὐτελέστεροι ἄνθρωποι. Ἐγγύς δωματίου ἐχρητίμευεν ὡς ὀφθαλμακτεῖον, εὖρον δ' ἐν αὐτῷ μεγάλην τράπεζαν καὶ ὕδριας ἐλαίου ἐπὶ βάθρων τοποθετημένας.

Οὕτω μεγάλη στοὰ μετὰ κιόνων περιβάλλουσα αὐλήν ὑπὸ δεξαμενῆς (piscina) κεκοσμημένην — περὶ τὴν στοάν, ἀριστερόθεν, τρεῖς κοιτῶνες, (cubicula) — δεξιόθεν, ὀπισθία θύρα (posticum) καὶ ἐστιατόριον (triclinium), εἰς τὸ βάθος ἡ μεγάλη αἴθουσα (aene) μετὰ τῇ ἐξέδρᾳ καὶ τοῦ μαγειρίου, — ἰδοὺ τὸ περίστυλον τοῦ Πάνσα.

Ἡ κτοικία αὕτη, σχετικῶς εὐρεῖα, εἶχε καὶ τρίτον μέρος ὀπισθεν τοῦ περιστύλου ἥτο ὁ ξυττός ἡ κῆπος, διηρημένος εἰς πρῶτον, οὗ τινος αἱ διαιρέσεις ὅτε ἀνεκαλύφθη ἦσαν σημειωμένα εἰσέτι ἐπὶ τῆς τέφρας. Ἀρχαιοδῶραι τινὲς ἀποφκίνοντα ὅτι ὁ ξυττός τοῦ Πάνσα δὲν ἦτο εἰρηκῆ κῆπος λαχυνικῶν. Μετὰ τὸ ξυττόν καὶ τοῦ περιστύλου ἐδέσπαζεν ἡ ἀναδενδράς (pergula), στοὰ διώροφος, καταρύγιον κατὰ τοῦ ἡλίου καὶ τῆς βροχῆς. Οἱ κάτοικοι ἐν τῇ φυγῇ των ἀφῆκαν ἐκεῖ ὡραίαν χαλκίην λυχνίαν.

Τοιοῦτον ἦτο τὸ ἰσόγειον πλουτίας πομπηϊκῆς κατοικίας. Περὶ τῶν ἄνω πτωμάτων, οὐδὲν δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὁ χρόνος καὶ τὸ πῦρ τὰ κατέστρεψαν. Ἦσαν πιθανῶς ἐλαφρόταται οἰκοδομικαί· οἱ κάτω τοῖχοι δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ὑποδαττάτωσιν ἄλλους, τὰ πλεῖστα διατειχίσματα θὰ ἦσαν ἐκ ξύλου (τσατμαῖ). Γνωστὸν εἶναι ἐκ τῶν βιβλίων, ὅτι αἱ γυναικες, οἱ δοῦλοι, οἱ μισθωταὶ ἐσκήνουν ἐν τοῖς περιστρεφῶσι τούτοις, οἵτινες ἀντερημένοι παντὸς χώρου, ὅν εἶχον αἱ κάτωθι αἴθουσαι μὲ τὰς μεγάλας

αὐλάς των, θὰ ἦταν ἀρκούντως στενοὶ καὶ δυσάρεστοι. Ἔτεροι οἰκίαι εὐπορώτερι περιεῖχον περισσότερα χωρίσματα, παρ' ὅτα ἡ τοῦ Πένσα οἰκία. Αὐτὰρ ἐν πρώτοις, σφαιριστήριον ἔπειτα διὰ τὴν σφαιρίστρην, πινυκοθήκην *sacellum* ἢ οἰκογενειακὸν ναῖδριον, καὶ πόσα ἄλλα. Ἡ σμικρότης τῶν δωματίων τούτων ἐπέτρεπε τὴν ἐπ' ἀπειρον πληθύν των.

Ὁ οἶκος τοῦ Πένσα ἀπετέλει νῆτον (*insula*) ὑπὸ ὁδῶν κυκλουμένην, ἐπὶ τῶν τριῶν τῶν ὁποίων ὑπῆρχον ἐργαστήρια, ἅτινα ὑπολείπεται νὰ περιέλθωμεν. Πρῶτον, παρὰ τὴν ἀριστερὰν γωνίαν, ὑπῆρχεν ἀρτοποιεῖον, ἀτελέστερον τῶν δημοσίων κλιβάνων, περὶ ὧν ἐν τῷ Δ'. κεφαλαίῳ ἀνέφερον. Ἐν αὐτῷ εὐρέθησαν κοσμήματα ὅλως ἀνέμοστα πρὸς ἀρτοποιεῖον, ἐπιγραφὴ ὅλως ἐθνικαί, ἀναμνησκουσα τὸν Ἑπίκουρον, καὶ λατινικὸς σταυρὸς ἐν ἀναγλύφῳ καθιρώτικτῳ ἐπὶ τοῦ τοίχου κεχραγμένος. Τὸ χριστιανικὸν τοῦτο σημεῖον πολλὰ ἐπιτρέπει τῇ φαντασίᾳ νὰ δημιουργήσῃ, ὁ δὲ μυθιστοριογράφος Bulwer πολλὰ ἐκ τούτου ὠφελήθη.

Ἔτερον ἐργαστήριον, τὸ δεύτερον ἀριστερόθεν τῆς εἰσόδου, συνεκινῶναι μὲ τὴν οἰκίαν· ὁ ἰδιοκτήτης ἦτο λοιπὸν ἔμπορος, ἢ τοῦλάχιστον διέθετε τὴν οἰκίαν τοῦ πρὸς πώλησιν τῶν προϊόντων τῶν ἀμπέλων καὶ τῶν κήπων, ὡς πράττουσι τὰ νῦν οἱ εὐγενεῖς κτηματίαι τῆς Φλωρεντίας. Δούλος καλούμενος *dispensator*, ἐξετέλει τὸ εὐπόριον τοῦτο.

Τινὰ τῶν ἐργαστηρίων τούτων, εἰς πρὸς πλευρὸν τινὰ ὁδὸν φέροντα, συνέκειντο ἐκ μικρῶν δωματίων, ὅλως ἀνεξαρτήτων ἀπὸ τοῦ οἴκου καὶ πιθανῶς ὑπὸ τῶν *inquilini* (οἱ μισθούμενοι ξένην οἰκίαν) κατοικοιμένων, ἀνθρώπων λίαν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων περιφρονουμένων. Ῥωμαῖος μὴ ζῶν ἐντὸς ἰδίης οἰκίας ἐθεωρεῖτο τοσοῦτον μηδαμινός, ὅσον Παρισινὸς στερούμενος ἰδίων ἐπίπλων καὶ Νεαπολιτανὸς περιπατῶν πεζοί. Οὕτως οἱ ἄστοι ἐδανείζοντο ὅπως κτίσωσι ἢ ἀγοράσωσι οἶκον, ὃν κατεῖχον πολλοὶ ὁμοῦ πραγματῶντες τὰς δυσχερεῖς ἰδιοκτητικὰς μεμερισμένης καὶ προσκίρου κατοχῆς. Ἐκτατε ἤλλαζεν πολὺ, διότι ἤδη μετοικοῦσι κατ' ἑκάστον ἔτος.

Μέχρι τοῦδε τὸ σχέδιον μόνον τῆς οἰκίας διεγράψαμεν. Θέλετε νὰ τὴν κοσμήσωμεν καὶ δι' ἐπίπλων; Ἀσκησάτωτε τὸ μουσεῖον τῆς Νεαπόλεως ὑπερ τὴν ἀπεγύμνασεν. Ἐν τῇ τῶν χαλκίων ἀντικειμένων συλλογῇ θὰ εὕρητε ἀρκετὰς κλῖνας διὰ τὰ *cubacula*, βάρβα γυγλυμμένα, τραπέζας, στήνια, ἀγγεῖα πολύτιμα διὰ τοὺς οἴκους τὴν ἐξέδραν καὶ τὰς πετέρυγας, λυχνίας κρεμαστάς, λυχνοστάτας διὰ τὰς αἰθούσας. Ἀπλώσατε τάπητας, ἐπὶ τῶν πολυτίμων ψηφιδωτῶν λιθοστρώτων καὶ ἐπὶ τῶν ἀπλῶν *opus signinum* (μῦγμα τιτάνου καὶ πλίνθων κοπανισμένων) τῶν καλυπτόντων διὰ στερεᾶς ὕλης τὰ πατώματα τῶν δωματίων. Προπάντων ἐπισκευάσατε τὰς ὀροφάς, εἴτα τὰς θύρας καὶ τὰ περιδλήματα ἀνανεώσατε τέλος ἐφ' ὅλων τῶν τοίχων, ἀπὸ τῶν ταπεινότερων μέχρι τῶν διαπρεπεστέρων, τὰς νῦν μὲν ἐσβεσμένους ἀλλ' ἄλλοτε λαμπράς καὶ ζωηράς

εἰκόνας. Οἷον φῶς καὶ οἷα χρυρὰ! Ἀπκντα τὰ ζωρὰ ταῦτα χρώματι
 λήμπουτιν εἰς τὸν ἥλιον, ὅστις οὐρανόθεν κυματηδὸν κατέρχεται εἰς τε
 τὸ περίστυλον καὶ τὸ ἄγειον. Ἐκτὸς τούτων ἐπιπλάσθητε τοὺς νεκρούς.
 Τρέξετε λοιπόν, νέοι Πομπηῖανοὶ τοῦ πρώτου αἰῶνος! Ζητῶ τὸν Πάνσκν,
 τὸν Πάρκτον, τὰς συζύγους των, τὰ τέκνα των, τοὺς δούλους των, τὸν
 ostearius (θρῳρῶν), τὸν atriensis, (ὕπνρέτης τοῦ προδόμου), τὸν scopar-
 rius, (τζρωτῆν) μὲ τὸ σφικριεῖδ᾽ σάρωθρόν του, τοὺς cubicularii (θαλα-
 μοστόλους), τὸν παιδωγόν, δοῦλον ὡς οἱ ἄλλοι, ἔν καὶ εἶναι ἀπόλυτος
 κύριος τῆς βιβλιοθήκης, ὅπου μόνος ἔστω ἐννοεῖ τὰ μυστήρια τῶν παύ-
 ρων. Τρέχω πρὸς τὸ μαγειρεῖον, θέλω νὰ τὸ ἴδω οἷον ἄλλοτε ἦτο· τὸ
 carnalium, ὠχυρωμένον μὲ ἀρπύγης καὶ ἡλούς πρὸς προμήθειαν τῶν ἐδω-
 δίων, αἰωρεῖται ἔπὸ τῆς ὀροφῆς· οἱ κλίθενοι καλύπτονται ὑπὸ χυτῶν
 καὶ λεβήτων τρευτῶν, μεγάλοι χάλκινοι κάδοι μὲ πολυτελεῖς λαβὰς
 εἰσὶ τεταγμένοι κατὰ γῆς· οἱ τοῖχοι καλύπτονται ὑπὸ λαμπρῶν σκευῶν·
 κοχλιάρια μὲ μικρὰς λαβὰς περιστάσας κεφαλὰς κύνων, τηγάνια καὶ
 θερμάστρα, ὁ ὀβελὸς καὶ ὁ πυροστάτης του, αἱ ἐσχάραι, οἱ τύποι διὰ τὰ
 ζυμαρικά, ἐν οἷς ὁ ἰχθυοειδὴς (formella), τὸ apalate, ἡ trua, κοχλιάρια
 πλατέα καὶ διέτρητα, εἴτε πρὸς τηγάνισμα ὧν, εἴτε πρὸς ἐξάφρυσιν τῶν
 ὕγρῶν· τέλος τὰ χωνία, τὰ διῶλιστήρια, τὸ colum vinarium, ὑπερξέκα-
 λυπτον διὰ χιόνος, ἐφ' ἧς ἔχουν τὸν οἶνον, ὅστις ἐσκέλχῃ κατὰφυκτος
 ἐντὸς τῶν ποτηρίων· τὰς αὐτὰς πολύτιμα ἀντικείμενα δικτηρηθέντα ὑπὸ
 τοῦ Βεσουβίου καὶ δεικνύοντα μέχρι τίνος βεθμοῦ ἡ τέχνη καὶ ἡ κομψό-
 της ἐνεφώλευον, ὡς εἶπεν ὁ Μολιέρς, παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ρωμαίοις.

Ἐν τῷ μαγειρείῳ τούτῳ ἄνδρες μόνον εἰτῆρχοντο· ὁ μάγειρος (coquus)
 καὶ ὁ βοηθὸς του, ὁ δοῦλος τοῦ δούλου, ὁ focarius. — Τὸ γεῦμα εἶναι ἐτοι-
 μον· ἕτεροι δούλοι προωρισμένοι διὰ τὴν τραπέζαν καταφθάνουσιν· ὁ τρι-
 κλινάρχης, ἀρχηγὸς τῶν ἄλλων· ὁ lectisterniator, ὁ στρώνων τὰς κλινὰς·
 ὁ prægustator, ὅστις προγεύεται τὰ ἐδέσματα πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ κυρίου
 του· ὁ struor, τραπεζοκόμος· ὁ veissor, ὁ δεικνέμων τὰ κρέατα· καὶ ὁ νέος
 pocillator ἢ pincerna ὁ χέων τὸν οἶνον ἐν τοῖς κυπέλλοις (χορεύων ἐνίοτε
 καθὼς εἰς τὸν Μολιέρν), μετὰ γυναικείας χάριτος ἢ χαϊδεύμένου παιδίου.

Σήμερον εἶναι ἐορτή· Ὁ Πάρκτος δειπνεῖ παρὰ τῷ Πάνσκῳ, ἢ μᾶλλον ὁ
 Πάνσκας παρὰ τῷ Παρκτῳ, διότι ἐπιμένω πιστεύων ὅτι εὐοισκόμεθα
 παρὰ τῷ ἐκλογεῖ καὶ οὐχὶ παρὰ τῷ μέλλοντι ἀγορανόμῳ. Ἐάν ὁ
 οἰκοδεσπότης εἶναι γνήσιος Ρωμαῖος, ὡς ὁ Κικέρων, ἡγέρθη λίαν πρὸς τὴν
 ἡμέραν ταύτην, καὶ ἤρξατο δεχόμενος τὰς ἐπισκέψεις. Εἶναι πλούσιος, ἔχει
 λοιπὸν πολλοὺς φίλους, καὶ φίλους τριῶν εἰδῶν, τοὺς salutatores, τοὺς duc-
 tores καὶ τοὺς assectatores. Οἱ πρῶτοι τὸν ἐπισκέπτονται κατ' οἶκον, οἱ
 δεῦτεροι τὸν συνοδεύουσιν εἰς τὰς συνεδριάσεις, οἱ τρίτοι τὸν ἀκολουθοῦσιν
 ἐν παντὶ τόπῳ δημοσίῳ. Ἐχει, πρὸς τούτοις, πλῆθος πελατῶν, οὗς προ-

στατεύει καὶ ἀποκλείει τὸ πατήρ μου» ἐκὼν ἦναι γέροντες, «ὁ ἀδελφός μου» ἐκὼν ἦναι νέος. Ἄλλοι πάλιν προτάρχοντι τυχρινῶς τείνοντες αὐτῷ μικρὸν κἀνιττῶν (porculla) ὅπου φέρουσι πλήρες χρημάτων ἢ ἐδώδιμων. Τὴν πρώτην τύτην ὁ Πάρατος, ταχέως ἀπεχαιρέτισε τοῦς ἐπισκέπτας του, εἶτα, ὡς πρέπει νὰ πράττῃ πᾶς εὐσεβής, προσηυχήθη πρὸ τοῦ βωμοῦ τῆς οἰκίας, ἐν ᾗ ἱστῶνται οἱ ἐφέτριοι θεοί. Γινώσκουμεν ὅτι ἰδιόχουσιν λατρεῖν ἀπέδιδε τῷ Βάκχῳ, οὗτινος κατεῖχε ἀγαλμάτιον χαλκοῦν με ἀργυροῦς ὀφθαλμοῦς· νομίζω, ὅτι ὁ μικρὸς οὗτος θεὸς ἀνευρέθη παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ κήπου του ἐντὸς λέβητος, ὅπου περιβεβλημένος δι' ὀθόνης εὐρίσκετο μετ' ἄλλων ἀντικειμένων. Ὁ Πάρατος ἠθέλησε νὰ σώσῃ τὸν θηταυρὸν τοῦτον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκρήξεως, ἠναγκάσθη ὁμῶς νὰ τὸν ἐγκυτρίψῃ ὅπως σωθῇ ὁ ἴδιος.

Μετὰ τὴν προευχήν, περιῆλθε τὴν ἀγορὰν, τὸ χρηματιστήριον, καὶ τὴν βυτικὴν στοάν, ἐνθα συνηγόρησεν ὑπὲρ τῆς ὑποψηφιότητος τοῦ Πάντα. Ἐκεῖθεν, βεβίως δὲν ἔλειψε νὰ μεταβῇ εἰς τὰς Θέρμικας, κατὰ λυμὰ ὑγεινόν, καὶ τέλος ἐπληρώθηεν οἴκαδ. Κατὰ τὴν ἀπουσίαν του, χάρις εἰς τοῦς δούλους, τὰ μάρμαρα ἐκαθαρίσθησαν, αἱ μαρμαροκονίαι ἐπλύθησαν, τὸ ἔδαφος ἐκαλύρθη ὑπὸ πριονιδίων, ἐκὼν δὲ εἶναι χειμῶν, ἠνάρθησαν ἐν ταῖς αἰθούραις τὰ μεγάλᾳ χάλκινᾳ πύραυρα, διότι οὐδαμοῦ εὐρέθησαν θερμάστρακι. Ὁ ἀναμενόμενος ξένος ἐπεφάνη τέλος. Ζήτω ὁ Πάντας ὁ μέλλων ἀγορανόμος.

Ἐν τούτοις ἡ Σαβίνα, ἡ τοῦ Παράτου σύζυγος, δὲν ἔμεινεν ἀργή. Διήλθεν ἄπασαν τὴν πρώτην καλλωπιζομένη, διότι ὁ καλλωπισμὸς μιᾶς Σαβίνης Ῥωμαίας ἢ Πομπηϊανῆς, εἶναι ὑπόθεσις τοῦ κράτους (βλέπε τὸ σύγγραμμ. τοῦ Bötiger). Ἐγειρομένη τῆς κλίνης κρούει τὰς χεῖρας, ὅπως καλέσῃ τὰς δούλας· τῆς αἰ πτωχὴ κόραι σπεύδουσιν ὅπως ἐκτελέσωσι τὴν τεραστίαν τύτην ἐργασίαν. Ἐν πρώτοις ἡ κομμωτὶς ἐξήλειψε τὰς ρυτίδας, εἶτα διὰ τῆς ἰδίας σφέλου, ἠτοίμασε τὸ ψιμμύθιον· εἶτα διὰ μιᾶς βελόνης ὑπέγραψε τὰς τε βλεφαρίδας καὶ τὰς ὀφρεῖς τῆς κυρίας τῆς σχηματίσασα δύο ἀψίδας μαύρας καὶ πυκνάς, ἐνουμένας εἰς τὴν ῥίζαν τῆς ῥινός. Τῆς βερρῆς περικωθείσης, ἐκαθάρισε τοῦς ὀδόντας τῆς Σαβίνας διὰ Χικκῆς ῥητίνης, ἢ ἀπλούστερον διὰ κισσήρεως τετριμμένης· τέλος ἔχρισεν ἅπαν τὸ πρόσωπον διὰ ψιμμυθίου, λίαν ἐν χρήσει ἄντος παρὰ ταῖς ἀρχαίαις Ῥωμαίαις.

Εἶτα ἤρχετο ἡ ornatix, ἡ κομώτρια. Αἱ Ῥωμαῖαι ἔδωκον τὴν κόμην αὐτῶν ξανθὴν, μὴ ἀρκούμεναι δὲ εἰς τὴν βαφὴν μετεχειρίζοντο φενάκην· τὸ παρὰδειγμα τοῦτο ἠκολούθησαν καὶ οἱ καλλιτέχναι, φενάκας ἐπὶ τῶν ἀγκλμάτων των θέμενοι. Αἱ ἀρχαῖαι διευθετήσαι τῆς κόμης ἀπετέλουν φοβερά μνημεῖα ὑποδοκταζόμενα διὰ περονῶν 7 ἕως 8 δακτύλων μῆκος ἔχουσιν. Μία τῶν περονῶν τούτων εὐρεθεῖται ἐν Περικλείῳ, φέρει κιονόχαριον κορινθιακόν, ἐφ' οὗ Ἀφροδίτη γεγλυμμένη πλέκει διὰ τῶν δύο

χειρῶν τὴν κόμην τῆς, θεωροῦσα κάτοπτρον ὕπερ κρηταῖ ἔρωσ προ αὐτῆς ἰστάμενος. Τὰ ἀρχαῖα κάτοπτρα ἦσαν ἐκ στίλβοντος μετάλλου· τὰ πλουσιώτερα ἀπετελοῦντο ἐξ ἀργυρᾶς πλακῶς ἐφηρμοσμένης ἐπὶ ἐτέρᾳ χρυσῆς πλακῶς ἐχούσης λαβίδι γεγλυμμένην εἴτε ἐκ ξύλου εἴτε ἐξ ἐλέφιντος. Ὁ δὲ Σενέκας ἀγκυακτῶν, ἀνακράζει: α' Ἡ προῖξ, ἣν ἄλλοτε ἡ Γερουσία ἔδωκε τῇ θυγατρὶ τοῦ Σκηπίωνος, δὲν θὰ ἤρκει πλέον διὰ τὸ κάτοπτρον μιᾶς ἀπελευθέρου·

Τέλος ἡ κόμμωσις τῆς Σαβίνης ἐταλείωπεν· οἱ θεοὶ νὰ δώσωσι νὰ εὑρεθῇ πάγκαλος, ἄλλω; δύναιται νὰ βυθίσῃ μίαν τῶν μακρῶν ἐκείνων περονῶν εἰς τὸν γυμνὸν ὦμον τῆς κομμωτρίας τῆς. Ἐρχεται κατόπιν ἡ δούλη ἡ κόπτουσα τοὺς ὀνυχάς, διότι οὐδέποτε Ῥωμαῖα, ἀλλ' οὐδὲ Ῥωμαῖος, ἐξετέλει τὴν ἐργασίαν ταύτην ἰδίᾳ χειρὶ. Ὁ ἐκτελὼν ἅπαντα τοῦ ἀνδρὸς τὸν καλλωπισμὸν ἦτο ὁ κουρεὺς (tonsor)· σὰς ἐξούριζεν, ἔκειρεν, ἔπλυνεν, ἔτριβε τὸ δέρμα, σὰς ἔλειφε διὰ μύρων, τὰς ἔξεε διὰ ψηκτρῶν, ἐὰν τοῦλάχιστον τὴν τοιαύτην ἐργασίαν δὲν ἐξετέλουν οἱ δοῦλοι εἰς τὸ λουτρόν! Ὁ Ὀρχήτιος γλευρίζει ἄνθρωπον ὅστις ἐξ ἰδιοτροπίας καθαρίζει ὁ ἴδιος τοὺς ὀνυχάς του.

Ἡ Σαβίνα τέλος παρέδωκε τὰς χεῖρας εἰς τὴν δούλην, ἥτις ὀπλισμένη διὰ μικρῶν κερφίδων καὶ μαχχιριδίου (οἱ ἀρχαῖοι ἠγνόουν τὰς ψαλίδας) ἐξετέλει μετ' ἐπιτηδειότητος τὴν λεπτοτάτην ἐργασίαν. Αἱ Ῥωμαῖαι δὲν ἔφερον χειρόκτικα. Αἱ αὐτὰς τὰ τῶν χειρῶν σχήματα ἦσαν ἐπιστήμη, χειρονομία ὀνομαζομένη. Ἡ πικνοτόμία συνώδευσεν ἁρμονικῶς τὴν ρωνὴν ὡς ἐπιτήδειον ὄργανον. Ἐντεῦθεν πᾶσαι αἱ πονηραὶ ἐκαῖναι ἐκφράσεις αἱ ἀναφερόμεναι παρὰ τοῖς συγγραφεῦσι αἱ «ἀδύχειρίκι» τοῦ Κικέρωνος· ἡ «ἀδύλεσχος χεὶρ» τοῦ Πετρωνίου. Ἀναμνήσθητε τῶν ὠρκίων χειρῶν τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ τῶν δύο τούτων στίχων τοῦ Ὀβιδίου τῶν ἁρμοζόντων ἐνταῦθα:

Exiguus et gnetu gestu quodcumque loquetur

Qui digiti pingues, cui scaber unguis erit.

Τῶν ὀνυχῶν κοπέντων, μένει ἡ ἐνδυμασία ἀνατεθειμένη εἰς ἄλλας δούλας. Αἱ ῥάπτριαι (sarcinatrices) ἀνῆκον εἰς τὴν ἐσχάτην τάξιν· ἄλλως τε τὰ ἀρχαῖα ἐνδύματα δὲν ἐδέοντο ῥαψίματος ἀλλὰ μόνον συναρμογῆς. Ἡ Λουκρητίη προ αἰώνων εἶχεν ἀποθάνει· αἱ δὲ δέσποιναί τῆς Αὐτοκρατορίας δὲν ἔχονον τὸν κακρὸν τῶν ὑφαινόντων. Ὅτε ἡ Λιβία διὰ τῶν ἐκτελεστικῶν χειρῶν ἠθέλησε νὰ κατασκευάσῃ τὰ ἐνδύματα τοῦ Αὐγούστου, εὗρον ὅτι ἡ φαντασία αὐτῆς τῆς αὐτοκρατορίας ἦτον ἐπίδειξις τῆς κακότητος. Μεγάλη θεραπεία δούλων (ῥαπτριῶν, σιδηρωτριῶν κτλ.) κατεγίνοντο εἰς τὴν ἐνδυμασίαν τῆς γυναικός, τὴν ἀπλουστερόν ἐν τούτοις, ἣν ἐνεδύθησαν ποτε ἀπὸ τῆς γυμνότητος τῶν πρώτων ἡμερῶν. Ἐπὶ τοῦ μασχολιστῆρος ἦν ἐκάλουν strophium καὶ ὅστις ἔοικε ὅπως ὑποβαστάζῃ τὰ στήθη, αἱ

Ῥωμαῖοι περιβάλλοντο ὑποχίτωνι (subucula) ἐκ λεπτοτάτου λίνου καὶ με μακρὰς χειρίδας, ἐπένωθεν τοῦ ὁποῖου, κατ' οἶκον, δὲν ἔφερον εἰρήν τὸν χιτῶνα. Περὶ ταῖς ἐις ἐδεδιητημέναις γυναῖξιν ὁ χιτῶν οὗτος ἦτο βραχὺς καὶ μόλις ἄνωθεν τῶν γονάτων κατήρχετο, ἀρῶν νὰ φάνωνται τὰ πλούσια ψέλλια ἧπερ περιελάσσοντο περὶ τὰς κνήμας. Ἀλλ' αἱ δέσποιναι, τῇ βοηθείᾳ ἐπιστόμκτός τινος (ostia), πεποικιλμένου ἐνίοτε χρυσῷ καὶ πορφύρᾳ, ἐμήκυναν τὸν συνήθη χιτῶνα, καλούμενον τότε stola, ὅστις μέχρι τῶν ποδῶν κατήρχετο. Ἐδεον δ' αὐτὸν περὶ τὴν ὀσφύα διὰ ζώνης ἐντέχνως κεκυρμένης ὑπὸ τινα πτυχὴν τοῦ ἀνκυρωμένου φορέματος. Ἀνωθεν τοῦ χιτῶνος, ὅταν ἐξέρχοντο τῆς οἰκίας, αἱ γυναῖκες ἔφερον τὸν τήδεον, εὐρὺν πέπλον περιβάλλοντα τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ στήθους καὶ ριπτόμενον ἐπὶ τοῦ ἁριστεροῦ ὤμου, περιεπάτου δὲ οὕτως ὑπερηφάνως διὰ τοῦ λευκοῦ περιβεβλημέναι λίνου.

Ἡ σύζυγος λοιπὸν τοῦ Πικράτου εἶναι ἐντελὴς ἐνδεδυμένη· ἔχει κομῶσαι τὰ λευκὰ ὑποδημάτιά της· ἐκτὸς ἔχον προὔτιμα τὰ ὑπὸ τῶν ἀκρόλίστων ἢ ἀπελευθέρων γυναικῶν φερόμενα σανδάλια, ἅτινα κατέλιπον γυμνοὺς τοὺς ὠκίους ἐκείνους· μεγάλους Ῥωμαϊκοὺς πόδας, ὧν θὰ προετιμῶμεν μικροτέρους. Μένει νὰ ἐκλέξῃ τὰ πολυτίμα κασμημένα. Ἡ Σαβίνα εἶχε πολλὰ τοιαῦτα περίεργα ἀνευρεθέντα ἐν τοῖς ἐρείπιοις τοῦ οἴκου της. Οἱ Λατῖνοι εἶχον λέξιν τινὰ ἀφιλόφρονι σημαίνουσαν τὸ σύνολον τῶν πολυτίμων τούτων μικροτεχνημάτων. Ἐκάλουσιν αὐτὰ γυναικεῖον κόσμον ὡς ἔχον ἦτο τοῦτο ἀλόκληρος ὁ κόσμος διὰ τὰς γυναῖκας. Αἰθουσκ ἀλόκληρος τοῦ Μουτείου τῆς Νεαπόλεως γέμει τοιούτων ἀνορυχθέντων κασμημάτων. Εἶναι ταῦτα ὅφρις ἀνκυρωμένοι ἀποτελοῦντες δακτύλια καὶ ψέλλια, χρυσᾷ δακτύλια μετὰ γεγλυμένων λίθων, ἐνώτια εἰς σχῆμα ζυγῶν, ἀδάμκντες, χρυσᾷ σύρματα ἐπιμελῶς ὡς περιδέραια ἐσχηματισμένα, κομβολόγια, ἀφ' ὧν ἐκρέμαντο ἅπαντα τὰ περίεργα τὰ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον εὐσχημα πρὸς ἀποδίωξιν τοῦ βροχίου δαίμονος, περόναι τῆς κεφαλῆς γεγλυμέναι, πόρπαι πολυτελεῖς κακτοῦται τὰς χειρίδας τοῦ χιτῶνος ἢ τὰς πτυχὰς τοῦ μανδύου, δακτυλιόλιθοι ἀνάγλυφοι μεγαλοπρεπέστατοι τέχνης Ἑλληνικῆς ἑξαισίστως τέλας πᾶν ὅ,τι θυμωσιώτερον ἢ πολυτέλειαν καὶ ἡ τέχνη ἠδύνατο νὰ ἐφεύρῃ. Αἱ Πομπητικαί, ὡς ἐπὶ κρητιδες, ἔφθικαν μέχρι τοῦ γελοίου μετὰ χειρίζομεναι τὰ ἀκριδὰ τὰῦτα ἀθύρματ'· οὕτως, ἔφερον τὰῦτα, εἰς τὴν κόμην, τὰ ὦτα, τὸν λαιμὸν, τοὺς ὤμους, τὸ στήθος, τοὺς βραχίονας, τὰ ἀκροχειρίδια, τὰς κνήμας, εἰς αὐτὰ τὰ σφυρὰ, εἰς τοὺς πόδας, ἀλλὰ πρὸ πάντων εἰς τὰς χεῖρας ὧν ὅλοι οἱ δακτύλοι ἐκτὸς τοῦ μέτρου ἐπληροῦντο δακτυλίων μέχρι τῶν τρίτων φαλάγγων, ὅπου οἱ ἐρχαστὶ ἔφερον τὰ δακτύλια ἅτινα ἤθελον νὰ ἀλλάξωσι.

Τῆς κομμώσεως περικωθείσης, ἡ Σαβίνα κατήρχετο ἐκ τοῦ ἀνω πετάματος ἐν ᾧ κατώκει. Οἱ συνδικτυρόμενοι, ὁ φίλος τῆς οἰκίας, οἱ πελάται καὶ

αἱ σκιαὶ (ἐκάλουν οὕτω τοὺς ὑπερκρίθμους, τοὺς ἐδηγοῦντας τοὺς προσκεκλημένους) ἀναμένουσι αὐτὴν ἐν τῷ περιστύλῳ. Ἐννέα συνδαιτυμόνες εἰσὶ τὸ ὄλον, ὁ ἀριθμὸς τῶν Μουσῶν· δὲν ἐπετρέπετο νὰ ὑπερβῇ τις τὸν ἀριθμὸν τοῦτον ἐν τῷ δείπνῳ τοῦ τριγλίου. Οὐδέποτε πλείονες τῶν ἐννέα οὐδὲ ὀλιγώτεροι τῶν τριῶν, τοῦ ἀριθμοῦ τῶν χαρίτων. Ὅτε μέγας τις κύριος προσεχάλει εἰς τὴν τράπεζαν 6,000 Ῥωμαῖους, αἱ κλίναι ἐστρώνοντο εἰς τὸ ἄτριον. Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἐν Πομπηίᾳ ἄτριον δυνάμενον νὰ περιλάβῃ τὸ ἐκκτοστὸν τοῦ πλήθους τούτου.

Ἡ ἐνάτη ἤχησε (3 ἢ 4 μ. μ.)· εἶναι ἡ ὥρα τοῦ γεύματος διὰ τοὺς εἰληνεῖς. Ἀκροτίσματα (τὴν πρῶτην καὶ τὴν μεσημβρίαν) κεντῶσι τὴν ὀρεξίν τῶν συνδαιτυμόνων. Ἡδὴ συνέρχονται πάντες νίπτουσι τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, ἀφίνοῦσι τὰ σκανδάλια τῶν εἰς τὴν θύραν καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸ ἐστιατόριον (triclinium).

Τὰ τρία χάλκινα ἀνακλίντρα εἶναι ἐστρωμένα διὰ προσταλαλαίων καὶ ὀθονῶν· τὸ μέσον (medius) ἦτο τὸ τιμιώτερον, διὰ τὸν ἐπίσημον ξένον ἐπιφυλασσόμενον, εἰς τὸ ὑπατικὸν πρόσωπον. Ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρο τοῦ πρὸς τὰ ἀριστερὰ κειμένου ἐκάθητο ὁ κύριος ἢ κυρία καὶ ὁ φίλος τοῦ οἴκου, οἱ δ' ἄλλοι κτεῖχον τὰς ἄλλας θέσεις. Φθάνουσιν οἱ δοῦλοι κομίζοντες τὰς προφίδας ὥς ἀποθέτουσι κατὰ σειρὰν ἐπὶ μικρᾷ χαλκίνῃς τραπέζῃ διὰ μαρμαῶρου ἐστρωμένης, ἥτις ἴσταται ἐν τῷ μέσῳ τῶν τριῶν κλινῶν ὡς τρίπους. Πόσον ὠραίως περιγρηφῶς θὰ σᾷς ἔκαστον, ἐὰν ἐδείπνουσιν παρὰ τῷ Τριμυλχίῳ ἢ τῷ Λουκούλλῳ. Θὰ περιέγρηφον ὅτιν τοὺς λαγῶους, τὰς ὀρνείας καὶ τοὺς ἰχθεῖς τοὺς μετὰ χοιρίου κρέατος μεμιγμένους· ὀλόκληρον τὸν ἀγριοχοῖρον ἐπὶ μιᾷ ὑπερμεγέθους προφίδος παρατεθειμένον καὶ ἀνθηλευμένον διὰ κυχλῶν ζωντανῶν, αἵτινες πανταχόθεν ἀφίπτανται ἀνοιγομένης τῆς κοιλίας· τὰ περαδείπνια ἐκ γλωττῶν πτηνῶν, τὰς ὑπερμεγέθεις μυρμίνκας, τὰ ἐν τῷ μεσημβρινῷ ὥκεσιν ἀλισυθέντα καὶ ἐν τῇ ἄλμῃ δικτηρούμενα τριγλῖα, τὰ αἰρνίδια τὰ προπαρασκευαζόμενα διὰ τοὺς συνδαιτυμόνας, τὰ ἐκ τῆς ὀροφῆς καταπίπτοντα ἐδέσματα, τὰς φαντασιώδεις ἐμφανίσεις, τοὺς μίμους, τοὺς μονομάχους, τὰς γυμνάς ὀρητρίδας, πάντα τὰ ὄρνητα τῶν πελκιῶν κελῶν χρόνων.—Μὴ λησμονώμεν ὅμως τοῦ εὐρισκόμεθα.

Ὁ Πάρετος δὲν εἶναι αὐτοκράτωρ, δίδει ἐν ἀπλοῦν ἰδιωτικὸν γεῦμα ἥσυχον καὶ μέτριον. Ἰδοὺ ὁ κατάλογος ἐνός τῶν δείπνων τούτων διατηρηθείς:

Πρώτη ὑπηρεσία: Θαλάσσιαι φῶκαι, — νωπὰ ὄστρεα, — κογγύλαι (perloridea) — ἀκανθώδη ὄστρεα, — κορυδαλοί, — ὀρταλὶς μετ' ἀσπράγγων, — ὄστρεα καὶ μύακες μετ' ἐμβάμματος, — θαλάσσια λείρια μυῦρα καὶ λευκά.

Δευτέρα ὑπηρεσία: Σπόνδυλοι, — ἡδεῖς μύακες, — θαλάσσιαι κνίδαι,

— συκκλίδες, φλυγίδες ἐκ κάπρων καὶ δορκάδων, — ἦπαρ πτηνῶν, — συκκλίδες μετ' ἐμβόρυμκτος καὶ ἀτπαράγων, — μύριχινι καὶ πορφύραι.

Τρίτη ὑπηρεσία: Μαστοὶ ὄων, — ῥύγχος κάπρου, — (τὸ πολυτιμότερον ἔδεσμα) — μαστοὶ ὄων κεκαρυκευμένοι, — στήθη καὶ αὐχένες νησσιῶν ὀπτοὶ — ἄγρια νήσσαι, — ὀπτὸς λαγῶς (περιζήτητον), — ὀπτὰ πτηνὰ τῆς Φρυγίας, — ἀφρόγχοι ἐξ ἀμύλου, — πλακούντις τῆς Βικεντίας. Πάντα ταῦτα δι' οἴνου Πομπηϊανοῦ ἐβημένα, ὅστις δὲν ἦτο ἔσχημος, καὶ ὅστις ἐβημένος ὦν διετηρεῖτο ἐπὶ δεκαετίαν. Ὁ ἄλλοτε λίαν ἐκτιμώμενος οἶνος τοῦ Βεσουβίου, ἀπώλεσε τὴν φήμην του χάρις εἰς τὰς ἀπομιμήσεις, ἃς πωλοῦσι τοῖς περιηγηταῖς ὑπὸ τὸ ὄνομα lacryma-christi. Οἱ ἀμπελῶνες τοῦ ἡφισταίου ἐκαλιεργοῦντο τιμιώτερον καὶ ἢν ἐποχὴν ἐξυμνήθητην ὑπὸ τοῦ Μαρτιελίου. Καθημερινῶς εὐρίσκουσιν αἱ τούτους οἰνῶνας τῆς Πομπηϊκῆς ἀμφορεῖς μὲ στενὸν λαμόν, καὶ ἐπιμήκεις· πάντες σχεδὸν φέρουσι ἐπιγραφὴν δεικνύουσαν τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν καταγωγὴν τοῦ ἐμπεριεχομένου ρευστοῦ. Ὅταν ἀρχαιότερος ἦτο ὁ ὄπατος, τότε πλείονος ὁ οἶνος ἐξέτιματο. Ῥωμαῖος τῆς Αὐτοκρατορικῆς ἐρωτηθεὶς ἀπὸ τινος ὑπὸ τίᾳ ἐχρονολογεῖτο ὁ οἶνός του, ἀπεκρίθη εὐθαρσῶς ἡ ἀπ' οὐδενὸς σημαντικῶν διὰ τούτου, ὅτι ὁ οἶνὸν αὐτοῦ ἐπληρώθη ἐπὶ τῶν πρώτων βασιλέων τῆς Ῥώμης.

Ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τῶν ἀμφορέων μανθάνομεν περὶ τινος πηλικοῦ Βεσουβιανοῦ οἴνου *picatum*, ἦτοι ἔχοντος δριμεῖαν γεῦσιν περὶ τινος *fundamentum* φουνδανοῦ οἴνου, λίαν ἐκτιμώμενου, καὶ ἄλλων πολλῶν. Τέλος μὲν λησμονῶμεν, ὅτι οἱ περίφημοι οἶνοι τοῦ Φυλέρνου, οἱ ὑπὸ τῶν ποιητῶν ὑμνηθέντες, μόλις ἐπὶ Θεοδορίου ἠρξάνθησαν.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἀμφορέων, πότῃς ἄλλῃς ἔχομεν μαρτυρίας περὶ τῶν ἀρχαίων σπονδῶν! Οἱ πλούσιοι ἐκεῖνοι γέλκιννοι κρητῆρες οἱ ἐπηγυρωμένοι, τὰ πορευτὰ κύπελλα, τὰ ποτήρια καὶ αἱ βυκάλαις καὶ διατηρηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Βεσουβίου, αἱ προχοαὶς ἐκεῖναι ὧν αἱ λαβὰὶ ἀποτελοῦσι φεῦγον τινὰ κλίνοντα πρὸς τὰ ὀπισθεν ὅπως ἔστη τὴν ῥάχιν του ἐπὶ τοῦ χεῖλους τοῦ ἀγγείου, τὰ πικνοειδῆ ταῦτα ἀγγεῖα τὰ ὑπὸ ἀετῶν, κύκνων καὶ ὄρνεων κεκοσμημένα· τὰ κυρτὰ ἐκεῖνα τὰ πλῆθινὰ τὰ διὰ τόπων ἀρχιδουργημάτων καὶ δελεαστικῶν ἐπιγραφῶν κηλυπτόμενα: (φίλε, γέγραπται ἐρ' ἐνός τούτων, πῖε ἐκ τοῦ ἐμοῦ) πόσον περίεργα καὶ πλούσια! Πρὸς τί λοιπὸν ν' ἀνεδιφῶμεν τὰ βιβλία, ἀρῶν ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς Νεκπόλεως δύναται τις δι' ἐνός βλέματος νὰ συμπληρώτῃ τὰ τρικλίνια τῆς Πομπηϊκῆς.

Ἰδοὺ λοιπὸν οἱ συνδικτυρόντες, περιχαρεῖς, ἥτυχοι, ἀνακείμενοι καὶ ἐρειδόμενοι ἐπὶ τῶν τριῶν ἀνακλίντρων· ἡ τράπεζα εἶναι πρὸ αὐτῶν. Οἱ δοῦλοι ἀκαταπαύστως κινούμενοι, μετακλίνουσιν ἀπὸ τοῦ ἐνός εἰς τὸν ἕτερον, φέροντες εἰς ἕκαστον πικροψίδα ἐπὶ τμήματος ἄοτου. Ὁ Πάρατος φέρει εὐγενῶς εἰς τὸ στόμα διὰ τῶν δακτύλων του τὸ ἡδὺ ἔδεσμα, ὅπερ τῷ

φέρουσι, εἴτα δὲ ρίπτει τὸν ἄρτον ὑπὸ τὴν τράπεζαν, ὁπόθεν, ὑπηρέτης συλλέγει τὰ λείψανα τοῦ γεύματος. Τρώγουσιν ἄνευ περανίων, διότι οἱ ἀρχαῖοι ἠγνόουν τὴν χρῆσιν αὐτῶν· μόνον τῶν κοχλιαρίων (coeblea) ἐποιούνοτο χρῆσιν διὰ τὰ ὠά. Μετὰ ἑκαστον φαγητόν, ἔδρεχον τοὺς δακτύλους ἐντὸς λεκάνης περακειμένης, εἴτα δὲ ἐσπογγίζοντο διὰ χειρομάκτρον, ὅπερ ἐκόμιζον μεθ' ἑαυτῶν ὡς ἡμεῖς τὰ ρινόμακτρα. Οἱ πλουτιώτεροι εἶχον χειρομάκτρα ὠραιότατα, ἅτινα ἔρριπτον εἰς τὸ πῦρ ὅμα ρυπκινόμενα, τὸ δὲ πῦρ ἐκαθάριζεν αὐτὰ χωρὶς νὰ τὰ καύσῃ. Οἱ εὐγενέστεροι ἐσπόγγιζον τὰς χεῖράς των διὰ τῆς κόμης τῶν ἀρχαιονοχῶν· ἑτέρω ἀνταλικὴ συνήθεια· ἐνθυμήθητε τὸν Ἰησοῦν καὶ τὴν Μυγδαληνὴν.

Τέλος, τοῦ γεύματος περσιωθέντος, οἱ προσκεκλημένοι ἀφῆρουν τοὺς στεφάνους αὐτῶν, τοὺς ὁποίους ἐξεφύλλιζον ἐν κυπέλλῳ, ἐξ οὗ ἔπινον ὅλοι κατὰ σειράν· ἦτο ἡ τελευταία σπονδή.

Ἐπειρῶθην νὰ περιγράψω δεῖπνον πλουσίου Πομπηϊανοῦ, καὶ νὰ δείξω τὴν οἰκίαν τοῦ ἀνφοδορημέτην. Ἐὰν συστέλλης καὶ ἀπλοποιήσῃς αὐτὴν ὅσον τὸ δυνατὸν διὰ τῆς καταργήσεως τοῦ περιστύλου, τῶν κιόνων, τῶν εἰκόνων τοῦ *tablinum*, τῆς ἐξέδρας καὶ ὅλων τῶν δωματίων τῶν εἰς τὴν ἡδονὴν καὶ τὴν ματαιότητά ἀφιερωμένων, ὃς ἔχῃ οἶκον πτωχοῦ. Ἐὰν ἀνκπύξῃς αὐτὴν, καὶ ἀμέτρως πλουτίσῃς, ἀπ' ἐγκντίας, δύναται νὰ οἰκοδομήσῃς ἐν τῇ φαντασίᾳ σου ἐν τῶν πλουσίων ἀνακτόρων τῆς Ῥώμης, οὗτινος ἡ πολυτέλεια ἠϋζήνετο ὁσημέραι ἐπὶ τῶν ἀντοκρατόρων. Ὁ Λούκιος Κράττος ὁ πρῶτος, παρ' ἑαυτῷ εἰσπαγγὼν ξένους μαρμαρίνους κιόνους, ἐξ μόνον ἔστησε, καὶ τούτους 12 ποδῶν ὕψους. Ἀργότερον, ὁ Μάρκος Σκαῦρος, περιέβαλε τὸ ἔνδιόν του διὰ κιονοστοιχίας ἐκ μαρμάρου μύρου τριάκοντα ὀκτὼ ποδῶν ὕψος ἔχοντας. Ὁ Mamurra ὑπερέβη τούτους, διὰ μαρμάρου ἀπάσαν τὴν οἰκίαν του περιέκλυν. Ἡ τοῦ Λεπίδου ἦτο ἡ ὠραιότερα τῆς Ῥώμης, (68 π. γ.) Μετὰ τριάκοντα πέντε ἔτη, δὲν ἦτο εἰρηὶ ἐκκατοστή. Ἐγκντίον ὅλων τῶν ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου ἀντενεργειῶν, ἡ μεγαλοπρεπεία αὕτη ἀφίκετο εἰς βαθμὸν περὶφροσύνης. Εἰς ἀπελεύθερος, ἐπὶ Κλαυδίου, ἐκόσμησε τὸ τρικλίνιον του διὰ 36 κιόνων ἐξ ὀνυχος. Δὲν ἀνφέρω τι περὶ τῶν δούλων οἵτινες κατὰ χιλιάδας ἠριθμοῦντο εἰς τὰ ἀρχαῖα ἀνάκτορα, καὶ καθ' ἑκατοντάδας εἰς τὸ μαγειρεῖον καὶ τὸ τρικλίνιον. «Ἴδ' ἄγχι τοὶ θεοί, πόσοι ἄνθρωποι καταγίνονται διὰ μίαν μόνην κοιτίαν!» ἀνέκραξεν ὁ Σενέκας, ὅστις ὅμως ἱκανοὺς ἐπησχόλει καὶ διὰ τὴν ἰδικήν του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Η ΤΕΧΝΗ

Πλουσιεὶ οἰκίαι. — Τρίγωνος ἀγορὰ καὶ ναοί. — Πομπητιανῇ ἀρχιτεκτονικῇ. — Προτερήματα καὶ ἐλαττώματα. — Οἱ καλλιτέχναι τῆς μικρᾶς πόλεως. — Ζωγραφίαι: ῥωπογραφίαι, παραστάσεις, σχοινιστάται, χορευτρίαι, κένταυροι, οἱ θεοί, οἱ ἥρωες, ἡ Ἰλιάς εἰκονογραφημένη. — Ψηφιδωτά. — Ἀγάλματα καὶ ἀγάλματα. — Χρυσόχορῳ. — Γεγλυμμένος θαλυσ. — Ἡ τέχνη καὶ ἡ ζωή.

Ἡ οἰκία τοῦ Πάνου ἦτο μὲν μεγάλη, ἀλλ' οὐχὶ τοσοῦτον κεκοσμημένη. Ὑπάρχουτιν ἄλλαι, τὰς ὁποίας προθυμότερον δεῖκνύουσι τοῖς περιηγηταῖς. Μνημονεύσωμεν τούτων συντόμως περιγραφικῶς τῷ τρόπῳ καὶ ἐν εἴδει καταλόγου.

Ὁ οἶκος τοῦ Φαῦνου. — Ὡραῖα ψηφιδωτά, χάλκινα ἀριστουργήματα, ὁ Φαῦνος ὀρχούμενος· περὶ τούτων θὰ εἴπωμεν κατωτέρω. — Ἐκτὸς τοῦ προδόμου καὶ τοῦ περιστύλου, τρίτη αὐλή, ὁ ξεστός, ὑπὸ 44 στηλῶν περιβαλλόμενος, καὶ ἄλλων τῶν εἰς τὴν ἀνωτέρω ὁροφὴν. — Ἀνεῦρον ἐν αὐτῇ, πρὸ τοῦ οἴου τοῦ Goethe, ἀπειρίαν θησκουρῶν. — Ὁ ιδιοκτήτης ἦτο εἰνοπώλης (i).

Ὁ οἶκος τοῦ Τυμίου ἢ τοῦ Κάττωρος καὶ Πολυδεύκου. Μεγάλα χρηματοκιστώτια ἐκ ξύλου σκληροτάτου, διπλασίως περιχαλκωμένα καὶ δι' ἀριστουργημάτων κεκοσμημένα. Ἔσως ἦσαν δημοσίαι ταμεῖς· ἐπομένως διαμονὴ τοῦ τυμίου πρὸς οὐλαῖαν τοῦ δημοσίου θησκουρῶ. — Κορινθιακὸς πρόδομος. — Ὡραῖα ζωγραφίαι (Βάκχαι, ἡ Μήδεια, οἱ Νιοβίδαι κτλ.) — Πλουσίαι τῶν δύο αὐλῶν κόσμησις.

Ὁ οἶκος τοῦ ποιητοῦ. — Ὡραῖαι εἰκόνες, λαμπρὰ ψηφιδωτά (ὁ κύων τοῦ οἴου μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς: Cave canem, ὁ χορηγὸς ἐπικυκλομαθῶν τεμάχιόν τι, ἅπαντα νῦν ἐν τῷ μουσεῖῳ).

Ὁ οἶκος τοῦ Σαλλουστίου. — Ὡραῖα χάλκινον σύμπλεγμα (Ὁ Περικλῆς καταδιώκων ἔλκρον, μετακομίσθη εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Πατέρμου). — Ὡραῖον ἐκ μαρμαρινοῦς ἀνέγλυρον ἐν τινι κοιτῶνι. — Τρεῖς κλῆλαι ἐκτισμέναι ἐν τῷ τρικλινίῳ. — Εὐπρεπὲς καὶ σεμνὸν ἀρροδίσιον· αἱ γυναῖκες δύονταί να εἰσέρχωνται. Ἐκεῖ βλέπει τις Ἀκταίωνα κατακλυθάνοντα τὴν Ἀρτέμιδα λοιομένην, τὰ κέρατα τῆς ἐλάρου προσθήλλουσι τὸ μέτωπόν του, καὶ οἱ κύες τὸν σπράττουσι· αἱ δὲ σκηναὶ ἐν τῇ αὐτῇ παρίστανται εἰκόνι, ὡς εἰς τὰς μεττωσινικὰς ζωγραφίας. Μήπως ἦτο τοῦτο ὑπόδειγμα εἰς τοὺς ἀδικροίτους; Τὸ Ἀφροδίσιον (venereum) τοῦτο περιέχει κοιτῶνα, τρικλίνιον, καὶ ἱερὸν, ἦτοι μικρὸν πιστὸν μαρμαρίνον διὰ τὸν ἐρέστιον θεόν.

Ὁ οἶκος τοῦ Μάρκου Αντωνίου. — Πραδοξότατος. Περίστυλον ἀποτελοῦν εἶδος ἐξ οὗ πλήρως ἁρμόζων, ἥτινι θεόντως ἀρῆσαν ἐκεῖ μικρο-

γρῦφια κρήνας, βαθμίδες μικραί, μικρὲς ῥυαῖ, μικρόταται ὑδροφόραι, γάλλικα ζωόφια, παντοειδῆ ἀγχιμαχία — Βάκχος καὶ Βακχίδες, Φαῦνοι καὶ Σάτυροι, ὧν εἷς, ὁ τὸν βραχίονα ἄνω τῆς κεφαλῆς ἐγείρων, εἶναι χαριέστερος. Ἐτερον, Ἑρμοῦ ἔχον σχῆμα, κρατεῖ διὰ τῶν βραχιόνων ἑρρίφιον ἢ κίξ, ἢ τὸ μικρόν τῆς θέλουσας ὡς ἀναικτῆσιν, ἐγείρεται ἐπὶ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν, ὡς εἰ διὰ τὴν ἀναικτικήν ἐπὶ τοῦ ἄρπυγος. Πάντα ταῦτα ἀποτελοῦσιν ὄρατον ἀθρομάτων μουσείον, ἀκτίνες ἀρχαίης πλινθοθήκης.

Ἰδωμεν ὡσαύτως τὸν Ἀδωνιν καὶ τὸν Ἑρμαφόδιτον τοῦ οἴκου τοῦ Ἀδωνίδος· τὸ Sacragium (ναῖσκον) τοῦ οἴκου τῶν ψηφιδωτῶν στηλῶν, τὰ τὸν οἶκον τοῦ Κυνηγίου κοσμοῦντα ἀγρίμια· ἰδίᾳ δὲ τὰς νέας ἀναικταφῆς ὅπου αἱ εἰκόνας διατηροῦσιν εἰσέτι ὅλην αὐτῶν τὴν λαμπρότητα. Ἀλλ' ἐν ἐπισκέπτειται τις ἀπάτας τὰς κατοικίας ταύτας, δὲν δύναται ὁμῶς καὶ νὰ τὰς περιγράψῃ. Οἱ ἀρχαιολόγοι ῥίπτονται ἐπὶ τῆς λαίης τρύτης μνησθῶς, κατμετροῦντες τὸν ἐλάχιστον λίθον, συζητοῦντες περὶ τῆς ἐλαχίστης εἰκόνας, καὶ σχ' ἰσχυρίζονται τὰς τε κορωνίδας καὶ τὰς τομάς, οὕτως ὥστε μετὰ τὴν ἀνάμωσιν τῶν γυμνομένων τῶν, νομίζετε τις ὅτι ἐν τῷ ἐκτεφέντι τούτῳ μουσεῖῳ τὰ πάντα εἶναι πολύτιμα. Ἀπαιτῶνται καὶ μᾶλλον ἀπαιτῶνται ἢ μουσουργίας τῶν ἐξυγλαῖται εἰς παραλλήλως ἀνωρελεῖς ἐπὶ θέματος ὀρχιστάτου, παραδοξοτάτου, ἀπαιτοῦντος ὁμῶς ὀλιγώτερον σοφὴν ὀρχήστρην, καθ' ὅταν μάλιστα ἐν Πομπηίᾳ οὐδὲν εἴναι τόσον μέγα οὐδὲ τόσον ὀγκώδες καὶ δυσνόητον, τὰ πάντα ἐξηγοῦνται ἀπ' ἐαυτῶν, εἶναι καθαρὰ καὶ ζωηρὰ ὡς τὸ φῶς.

Ἄλλως τε αἱ οἰκίαι αὗται ἐλαφροαγωγήθησαν. Θὰ σῶς ἀνυγείλω ὅτι ἐν τῷ δεῖναι δωματίῳ ὑπάρχει ὄρατια τις εἰκὼν, ὄρατον ψηφιδωτόν. Θὰ ὑπάρχετε νὰ τὸ ζητήσητε ἐπιτοπίως καὶ δὲν θὰ τὸ εὕρητε· διότι εὕρισκονται εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Νεαπόλεως, ἐν δὲ δὲν εἶναι καὶ εἰς τὸ μουσεῖον, οὐδαμοῦ ὑπάρχουσιν ὁ καιρός, ὁ ἥλιος καὶ ὁ ἀῆρ τὰ κατέστρεψαν. Οἱ ἀπογράφοντες λοιπὸν τὰς οἰκίας ταύτας, σφάλλοντες εἰς τοὺς ὑπολογισμούς των. Τὸ μόνον μέσον ὅπως λάβῃ τις ἰδέαν τῆς Πομπηϊανῆς τέχνης δὲν εἶναι νὰ ἐξέλθῃ τις ἐπακριβῶς ἐν πόδι ἐν ὅλῳ τὰ μνημεῖα, ἀλλὰ νὰ κατετάξῃ αὐτὰ ἐν τῷ νῶ καὶ προστακτικῶς νὰ ἐπισκεφθῇ τὸ μουσεῖον· συναρμολογεῖ τις οὕτως αὐτῆς οἰκίαν μικρὰν φανταστικὴν πόλιν, καλλιτεχνικὴν τινὰ Πομπηίαν ἣν θὰ πειραθῶμεν νὰ περιέλθωμεν.

Ἡ Πομπηία εἶχε δύο Ἀγοράς, τρεῖς μάλιστα. Ἡ τρίτη ἦτο περὶ τὴν ἡμετέραν ἢ πρώτη ἣν γνωρίζετε ἦτο δημοτικὴ πλατεῖα· ἡ ἄλλη, ἣν πρόκειται νὰ ἐπισκεφθῶμεν, ἦτο εἰδὸς τι ἀκροπόλεως, καλλεισμένη ὡς ἡ τῶν Ἀθηναίων καὶ κειμένη ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου ἄκρου τῆς πόλεως. Ἐκ τινος βάρους εἶται καὶ νῦν παρὰ τὴν ἄκρην τῆς Ἀγορᾶς ἰσχυμένου, διακρίνει τις τὴν κοιλίαν τοῦ Sarno, τὰ σκιαζόντα αὐτὴν ὄρη, τὴν ἐν ταῖς ἀγροῖς καλλιεργουμένην μελαγχροῖαν, τὰ τῶν δασῶν χλοερὰ φυλλώματα· εἶτα τὴν ἡμέραν

κκιτυλούμενην πᾶρλίαν, ἐφ' ἧς αἱ Στάβραι ἐξελίστονται, τὰς γραφικὰς τοῦ Σορρέντου ἀκρωρείας, καὶ τὴν κυκλὴν θάλασσαν, τὰ διαφανὲς κυκνοῦν τοῦ οὐρανοῦ, τὴν ἀπειρον διαύγειν τοῦ μικρῶν ἐκτεινομένου οὐρίζοντος, καὶ τὰ ἐκ τῆς ἀντανάκλασως τοῦ φωτὸς ἀποτελούμενα χρώματα. Οἱ μὴ ἰδόντες τὴν φύσιν τούτην, δὲν δύνανται νὰ νοήσωσι καθ' ὁλοκληρίαν τὰ μνημεῖα ταῦτα, τὰ πάντοτε ὑπὸ ἄλλον ἥλιον ἐκπατρίζόμενα.

Ἐν τῷ φωτὶ τούτῳ ἀνυψοῦτο ἡ ἀκρόπολις τῆς Πομπηΐας, τὸ τρίγωνον Iugum. Ὁ αὐτὸς στήλαι Ἰωνικοῦ ῥυθμοῦ ἐκόσμουσαν τὴν εἰσοδὸν αὐτῆς καὶ ὑπεδέκταν μετ' ἄρκας κομψότητος περίστυλον, ὁπόθεν ἀπεμακρύνοντο καὶ δέτταντο ἀπ' ἀλλήλων, ὁδεῖαν ἀποτελοῦσαι γωνίαν, δύο κομψὰ κιονοστοιχίαι ἔτι καὶ νῦν ἐλαφρῶς φέρουσαι τὰς κορωνίδας αὐτῶν. Τὸ πρὸς τὴν ἐξοχὴν καὶ τὴν θάλασσαν βλέπον ἀνδρῶν ἐδείκνυε τὸ τρίτον μέρος τοῦ τριγώνου, ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου ἠγείροντο βωμοὶ τινες, ἡ καύστρα, ὅπου ἔκχιον τοὺς νεκρούς, μικρὸς στρογγύλος ναὸς καλύπτων ἱερὸν φρέαρ, τέλος ὁ Ἑλληνικὸς ναὸς, δεσπόζων τῶν πάντων ἐκ τοῦ ὕψους τῶν ὑποβάθρων του, καὶ ἀνεδεικνύων εἰς τὸν αἰθέρα τὰς ἐλευθέρους αὐτοῦ στήλας. Τὸ ἐπίπεδον τοῦτο ἐπὶ ἰσχυρῶν στοιβάδων λίθων ἐστήριγμένον, καὶ διὰ μνημείων ὀρασιωτάτων κεκαλυμμένον ἦτο τὸ ἐπιτυχέστερον καὶ ἰσχυρότερον τῆς Πομπηΐας μνημεῖον. Δυστυχῶς ἡ μαρμαροκονία, ἐνταῦθα καὶ πικνυχροῦ, ἐκάλυψε τὸν λίθον. Οἱ κίονες ἦσαν κεχρωματισμένοι. Οὐδὲ εἰς κίων ἐκ μαρμαροῦ καθηροῦ, — τὸ λευκὸν ἐν τῷ κυκνῷ! — δὲν διέκοπτε τὸ χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ.

Ὀλίγαι παρέχουσι ἡμῖν οἱ ἄλλοι ναοὶ ἀρχιτεκτονικὰς ἀποδείξεις. Γνωρίζετε τὰς τῶν Iugum. Ὁ τῆς Τύχης, κατεστραμμένος τὴν σήκερον, θὰ ὁμοιάζει πρὸς τὸν τοῦ Διὸς. Ἀνεγερθεὶς ὑπὸ τινος Μάρκου Τουλλίου, ὑποτιθεμένου συγγενοῦ τοῦ Κικέρωνος, ἐκοσμεῖτο διὰ μετρίων τινῶν ἀγαλμάτων καὶ ἐπιγραφῶν ἐσφαλμένων, αἵτινες ἐδείκνυν, ὅτι αἱ ἱερεῖς αὐτοῦ, πολὺ ὀλίγον κικερώνειοι, δὲν ἐγνώριζον τὴν γλῶσσάν των. Ὁ ναὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἐκτὸς τοῦ βωμοῦ του, διετήρησε καὶ περίεργόν τι κιονόκρινον, κορινθιακὸν ἂν θέλετε, ὅπου κρύβοντα φύλλα ἀντικαθιστῶντα τὰ φύλλα τῆς ἀκάθης, περιβάλλουσι Ποσειδώνιον τινὰ κερκλήν. Ὁ ναὸς τῆς Ἰσιδος, ἔτι ἰσχύμενος, εἶναι μᾶλλον περίεργος ἢ ὠραῖος· δεικνύει μὲν ὅτι ἡ αἴγυπτία αὕτη θεὰ ἐτιμᾶτο ἐν Πομπηΐ, ἡ ἀλλ' οὐδὲν περὶ τῆς

1 Ἐκ τινος ἐπιγραφῆς τῆς πόλεως τῆς Νόλας κακῶς ἐσημειώθη ἐπιστεῦθη πρὸς στιγμήν ὅτι ἡ εἰσγωγή τῆς παραδόξου τούτης λατρείας ἀνήχεται εἰς τοὺς πρώτους τῆς μικρᾶς πόλεως χρόνους· ἀλλ' εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Σύλλας εἰσέγαγε αὐτὴν εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Ἡ ἴσις ἦτο ἡ φύσις, προστάτις τῶν Πομπηϊανῶν, οἵτινες τὴν ἐπέδοντο ἐξ ἴσου πρὸς τὴν φυσικὴν αὐτῶν Ἀφροδίτην. Ἀδύτη ἡ μυστηριώδης, συμβολικὴ, καὶ πλήρης ἀπορρήτων καὶ ἀποκρύφων τῷ λαῷ θρησκεία· αἱ θεαὶ αἱ φέρουσαι κεφαλὴν κυνός, λύκου, βοῦς καὶ ἱέρακος· ὁ θεὸς Κρόμμυον, ὁ θεὸς Σκόροδον, ὁ θεὸς Πρίον, πᾶν ὅτι ἀφηγείται ὁ Ἀπουλκίος, ἐκτός

ἀρχαίαι τέχνη διδάσκει ἡμᾶς. Εἰσέρχεται τις πλάγιως, διὰ τινος προ-
δάρου, εἰς τὸν ἱερὸν περίβολον· ὁ νεὸς κεῖται πρὸς τὰ δεξιὰ, ὑπὸ κινόνων
περιβαλλόμενος, σηκὸς δὲ θολωτὸς ὑπάρχει ὑπὸ τὸν βωμὸν λελαξευμένος,
ὅστις ἐχρησίμευσεν ἀντὶ κρύπτειν εἰς τοὺς ἱεροὺς, ὡς λέγουσιν οἱ μυθιστο-
ριογράφοι· δυστυχῶς ἡ θύρα τοῦ σηκοῦ ἦτο καὶ εἶναι εἰσέτι προσηνής,
τοῦθ' ὅπερ οὐδένα ἐπέτρεπε δόλον.

Ὁπισθεν τοῦ σηκοῦ, εἰς ἑρὸς τοιοῦτος περιεῖχε ἄγκλιν τοῦ Βάκχου,
ὅστις ἦτο ἱὼς, ὁ αὐτὸς θεὸς καὶ ὁ Ὀπίρις. Καθαρτήριον, ὠρισμένον διὰ
τῆς καθάρσεως καὶ ἀπαλούσεως, καὶ κατερχόμενον ἐντὸς ὑπογείου δεξαμε-
νῆς, κατεῖχε μίαν γωνίαν τῆς αὐλῆς. Πρὸ τοῦ καθαρτηρίου τούτου ἐγεί-
ρεται βωμός, ἐν ᾧ οὐ εὐρέθησαν λείψανα θυσιῶν. Ἡ ἴτις λοιπὸν ἦτο ἡ
μόνη θεότης, τὴν ἐπαίνον ἐπεκκλόντο κατὰ τὴν ἐκκρηξίν. Τὸ κεχρωμα-
τισμένον αὐτῆς ἄγκλιν διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς ἐκράτει λαβὴν φέρουσαν σταυ-
ρὸν διὰ δὲ τῆς ἑτέρας τὸ σείστρον· ἡ κόμη αὐτῆς ἐπιπτεν ἐπὶ τῶν ὤμων
τῆς κατὰ μικροῦς λεπτοτάτους δακτυλίου καὶ λίαν ἐπιμέμελημένους
πλακάμους.

Ἰδοὺ ὅ τι ἐν ταῖς νεαῖς τούτοις εὑρομέν· καλλιτεχνικῶς τοῦτο εἶναι
ὀλίγον. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα μνημεῖα δὲν εἶναι πλουσιώτερα εἰς πληρο-
φορίαν περὶ τῆς ἀρχαίας ἀρχιτεκτονικῆς. Ἐξ αὐτῶν πληροφορούμεθα ὅτι
τὰ μεταχειριζόμενα ὑλικά ἦσαν ἡ λάβρα, ὁ τόφος, οἱ πλίνθοι ἐξαιρετῶς
πυρεσκευασμένοι, ἔχοντες περιστοτέρην ἐπιφάνειαν καὶ ὀλιγώτερον πά-
χος τῶν ἡμετέρων, τὸ πέπερι (péperin), ὁ Σάρνεις λίθος, ἐν ᾧ χρόνος κα-
θιστᾷ σκληρότατον, ἐν ᾧ τε τιγκνώδης λίθος, καὶ τὰ μέρμερα διὰ τὰ
κοσμήματα· εἶτα ὁ ῥωμαϊκὸς κεραμωτὸς, (ὁ τῆς Πομπηίας ἦτο ἄτε-
λέστερος τοῦ Ῥωμαϊκοῦ), τέλος ἡ μαρμαροκονία, τῆς ὁποίας ἡ ἐπι-
φάνεια συνηνωμένη καὶ καθαρὰ ἐλόκληρον περιέβαλλε τὴν πόλιν ὡς διὰ
πυρριλοχρώματος μανδύου. Οὐδὲν ἕως ἰδιαιτέρον αἱ οἰκοδομικαὶ αὗται λέ-
γουσιν ἡμῖν· οὐδὲ πομπηϊκὸς ῥυθμὸς ὑπάρχει ἐν αὐταῖς, οὐδὲ ἐγγώριον
τεχνίτι, φέροντες γινώσκον ὄνομα, οὐδὲ πρωτοτυπία φιλοκαλίας καὶ
τρόπου· τούτωντιον ἐκλεκτισμὸς εὐκόλος, ἐκουσίως οἰκειοποιούμενος πάντα
τὰ σχήματα καὶ προδίδων παρρημίαν καὶ στείρωσιν τῆς ἐποχῆς. Ἀνα-

τῶν ὑπὸ τῶν πομπηϊκῶν ἀντακμαῶν χορηγεθέντων ἡμῖν μαρτυριῶν, τῶν περιβρυντηρίων,
τῶν μηχανίων, τῶν κυρτάων, τῶν τριπόδων, τῶν σείστρον, πάντα ταῦτα θὰ ἤρξουν τὸν
κόπον νὰ σπουδασθῶν. Ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ νεοῦ, περὶ δεξιᾶς τις ἐπιγραφὴ ἀνήγγελλεν, ὅτι ὁ
Νουμέριος Παπίδιος, υἱὸς τοῦ Νουμερίου, ἤγειρε δι' ἐξόδον τοῦ τὸν νεὸν τῆς Ἰσιδος, κατα-
στραφέντα ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ, καὶ ὅτι πρὸς ἀμοιβὴν τῆς ἐλευθεριότητός τοῦ, οἱ διαρχοὶ ἀμισθί
τὸν προσέλαβον ἐν τῇ ἐταιρίᾳ τῶν ἐξαιτῶν αὐτοῦ. Οἱ ἀρχαιολόγοι, τινὲς τοῦλάχιστον, τὴν
ἡλικίαν ταύτην ἀπίθανον εὐρίσκοντες, ἀνέγνων ἀντὶ ἐξ ἐξήκοντα, λησμενοῦντες ὅτι ὑπάρχον
ἄλλοτε δύο διαρχῶν εἶδη, οἱ ornamentarii καὶ οἱ proextatī, οἱ ἐπίτιμοι καὶ οἱ ἐν ἐνεργείᾳ.
Οἱ πρῶτοι ἐγένοντο δεκτοὶ εἰς τὴν πομπηϊκὴν γερουσίαν πρὸς ἀμοιβὴν τῶν ὑπὸ τῶν πατέ-
ρων των γινόμενων ὑπηρεσιῶν, ὡς τοῦτο μαρτυρεῖται· ἐκ τινος ἐπιγραφῆς ἐν Misene εὐρε-
θείσης. (Véne Memorie dell' Accademia Ercolanese, anno 1833).

φέρω καὶ πάλιν ὅτι ἡ πόλις ἀφ' οὗ καταστράφη ἐτέθη εἰς ἀναικοδόμησιν· ἀλλ' αἱ ἀδέξιοι ἐπιδιορθώσεις προδίδουσι κλίσιν τινὰ εἰς τὴν εὐτελεῖ τὰς τὴν πολυτέλειαν, ἥτις περ' ἡμῖν ἀντικατέστησε τὴν τέχνην. Ἡ μακροκονία ὠρχίσει καὶ ἐν ταύτῃ ἀσχημίζει τὸ πᾶν, τὸ εἶναι θυσιάζεται εἰς τὸ δοκεῖν, ἢ δὲ κομψότης εἰς τὴν ἐπιδεικτικὴν τούτην γλισχρότητα, ἥτις φέρει ψευδῆ τινὰ χροατῆρα δαφιλείας. Εἰς πολλὰ μέρη, αἱ ῥαβδώσεις οἰκονομικῶς διετηρήθησαν διὰ ῥαβδίων ἅτινα συμπληροῦσι τὸ κάτω μέρος τῶν κιόνων. Ἡ ζωγραφία ἀντικαθίσταται ὑπὸ τῆς γλυπτικῆς. Τὰ κιονόκρανα ἐπιδεικνύουσι παράδοξα σχήματα, ἐπιτυχῇ ἐνίοτε, ἀλλ' ὅλως ἀνάρμιστα εἰς τὴν ἀπλότητα τῆς τέχνης. Προσθέσατε τὰ προσβάλλοντα τὸν ὀφθαλμὸν λάθῃ (π. χ. τὴν διακόσμησιν τοῦ νχοῦ τοῦ Ἑρμοῦ, ἐν ᾧ αἱ τομαὶ καταλήγουσιν ἐναλλάξ εἰς ἀετώματα καὶ ἀψίδας· τὰ μετόπια τοῦ καθαρτηρίου ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἰσιδος, ὅπου αὐτὴ ἡ ἀψὶς τέμνουσα τὴν κορωνίδα, εἰσδύει ἐν τῷ ἀετώματι). Οὐδὲν λέγω περὶ τῶν κρητῶν, καὶ τῶν στηλῶν, φεῦ! ἐκ κογχυλῶν καὶ ψηφιδωτῶν ἀποτελουμένων.

Πρόβμοια λάθῃ προσβάλλουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀκριβολόγων· μὴ λησμονῶμεν ὅμως, ὅτι εὐρισκόμεθα ἐν πόλει μικρῇ, τῆς ὁποίας ὁ ὠρχιότερος οἶκος ἀνήκει εἰς οἶνοπώλην. Εἰλικρινῶς δὲν δύναται τις νὰ ζητήσῃ ἐν αὐτῇ τὸν Παρθενῶνα, οὔτε τὸ Πάνθεον τῆς Ρώμης. Οἱ Πομπηϊανοὶ ἀρχιτέκτονες εἰργάζοντο δι' ἀπλοῦς ἀττούς, ἐπιθυμοῦντας νὰ ἔχωσι ὠραίως οἰκίας, οὔτε πολὺ μεγάλαις οὔτε πολὺ ἀκριθεῖς, ἀλλὰ πλουτίου ἐξωτερικοῦ φειδρύνοντος τὴν ὕψαι. Οἱ ἔμποροι οὗτοι ὑπηρετοῦντο κατ' εὐχὴν ὑπὸ ἐπιτηδείων ἀνδρῶν, οἵτινες ἐκ παντὸς τρόπου ὠφελοῦντο, ἐγείροντες εἰκοσάδα δωματίων ἐν χώρῳ μὴ ἀρκούντι οὐδὲ διὰ μίαν αἴθουσάν τῶν ἀνακτόρων μακρῶν, ἐπωρελούμενοι ἐκ τῶν ἀνωμαλιῶν καὶ συμπτωμάτων τοῦ ἐδάφους, ὅπως ἀμφιθεατρικῶς δικτάττωσι τὰς οἰκίας των, καὶ χιλίας ἐπινοοῦντες ὑπεκρουγὰς ὕψαι κκλύπτωσι τὸ ἀνευθίγηρα μόνον, κατασκευάζουσι τὰ πάντα, δι' ὀλίγης δαπάνης καὶ μικρῶν μέσων, πραγματοποιοῦντες ὅμως ὅτι ὠνειροπόλουν οἱ ἀρχαῖοι, τὴν τέχνην δαλονότι ἐν τῷ βίῳ.

Ἐπικλοῦμαι μάρτυρας τὰς ζωγραφίας των, τὰς καλυπτούσας τοὺς ὠρχίους ἐκ μακροκονίας τοίχους, τοὺς τοσοῦτον ἐπιμελῶς περικτευομένους, τοσοῦτον συχνὰ χρησμένους διὰ λεπτοτάτης ἀμμοκονίας, τοσοῦτον εὐρυθῶς ἐπιπεπλεγμένους διὰ στιλπνοτάτης κόψεως, ποτάκις τέλος μετασκευασθέντες, αὐτοὶ ἐπεξεργασθέντες, καὶ διὰ ξυλῶν κυλίνδρων συσφιγθέντες οὕτως, ὥστε νὰ φκίνωνται μακράρινοι. Ὅταν διὰ τὰς τοιχογραφίας, τὰς ἐγκαυστικὰς ζωγραφίας κτλ. ὀλίγον ἐνδιαφερόμεθα. Ἀφήσωμεν τοὺς τεχνίτας νὰ ἀπορκαίτωσι περὶ τῶν τοιχογραφικῶν τούτων, αἵτινες καὶ τότε καὶ νῦν τέρπουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς. Ἄνται ἐχώριζον τοὺς τοίχους εἰς

1 Ὁ σοφὸς Μίνερνιαι περικτήρησε διαφορὰς τινὰς ἐπὶ τῶν κονιαμάτων τῶν καλυπτόντων τοὺς πομπηϊανούς τοίχους. Ἐκ τούτων ἐσημαίωται τὰ λεπτότερα, ὅπου, κατ' αὐτὸν, οἱ ἀρχαῖοι

ταῖα ἢ πέντε φανώμεται, ἐκτεινόμεναι μετὰ τὸ ἐνὸς ὑποδοχέου καὶ ἐνὸς διαζώματος· τὸ ὑπόδοχον ἦτο χρώματος βελυτέρου, τὸ διαζώμα ἀνοικτότερον, τὸ μετὰ τὸ κίτων διαστήμα ζωηρότερον (ἐρυθρὸν καὶ κίτρινον, π. χ. τὸ διαζώμα λευκὸν καὶ τὸ ὑπόδοχον μαῦρον). Ἐν ταῖς ἀπλῶς οἰκίαις, αἱ τοῖχοι ἐχωρίζοντο δι' ἀπλῶν γραμμῶν· εἴτε, ὀλίγον καὶ ὀλίγον τῆς οἰκίας πολυτελεστέρας γενομένης, αἱ γραμμὴ αὐταὶ καθίσταντο στεφάναι, φυλλίδες, περυστάδες, τέλος φανταστικαὶ σκιαῖς, ἐν αἷς ἡ φαντασία τοῦ ζωγράφου ἀρίετο ἐλευθέρα. Ἐν τούτοις, τὰ ὑπόδοχα ἐκαλύπτοντο διὰ φύλλων, τὰ διαζώματα δι' ἀριστουργηματικῶν, καὶ τὰ φανώματα δι' εἰκόνων, ἀπλῶν καὶ ἀρχαῖς, κίττινες περὶ τῶν ἀνθρώπων, κερπύων, τοπογραφίαν, εἴτε μινυρῶν, εἴτε τύμπλεγμα τι καὶ τέλος μεγάλῃ ἱστορικῇ ἢ θρησκευτικῇ ἀντικείμεναι αὐτὰ ἐκαλύπτον ἐνίοτε ὁλόκληρον τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ τοίχου, καὶ εἰς τὰ ὅποια τὸ τε ὑπόδοχον καὶ τὸ διαζώμα ἐχρησίμευον ἀντὶ ὥρκιου πλυσίου. Οὕτως ἡ τοῦ σκηνογράφου φαντασία ἐδύνάτο ν' ἀνυψωθῇ μέχρις ἐποποιίας.

Πάντοτε αἱ εἰκόνες αὐταὶ θὰ μελετῶνται, διότι οὐ μόνον πολυτίμους πληροφορίας περὶ τῆς τέχνης παρέχουσιν ἡμεῖς, ἀλλ' ἰδίως περὶ τῶν ἡθῶν, τῶν ἐθίμων, τῶν τελετῶν, τῶν οἰκιῶν καὶ τῆς φύσεως τῆς ἀρχαιότητος. Ἡ Πομπηία δὲν εἶναι πινυκοθήκη, εἶναι μᾶλλον εἰκονογραφημένη ἐρημικὴ τοῦ πρώτου αἰῶνος. Ἐν αὐτῇ βλέπει τις περὶ τοῦ τοπογράφου· μικρὸν νῆτον περὶ τὰς ὄχθας ποταμοῦ· ὄχθην τινὰ τοῦ Νείλου, ὅπου ὄνος διψῶν κλίνει ἵνα πῖρ πρὸς τὸ στόμα κροκοδείλου μὴ διακρίνων αὐτόν, ἐνῶ δ' αὐτός τοῦ ἐπὶ μακρίῳ τὸν σῶρει διὰ τῆς οὐρᾶς ὅπως τὸν ἐμποδίσῃ. Πάντοτε σχεδὸν περὶ τῶν βράχων περὶ τὰς ὄχθας ὕδατος, ὅτε μὲν ὑπὸ δένδρων κατὰ φύτον, ὅτε δὲ κακαλυμμένους ὑπὸ νεῶν διατεθειμένων κλιμακῶν, ὅτε δὲ πάλιν ἐκτεινόμενους εἰς ἀνωμάλους ἐρημίας, ἐν αἷς πλυνῆται βοσκὸς τις μετὰ τοῦ παιρνίου του, ἐνίοτε δὲ ἐμψυχούμενους ὑπὸ σκηνῆς τινος ἱστορικῆς (ἡ Ἀνδρομέδα καὶ ὁ Περσεύς). Ἐπὶ ταῖς εἰσὶν αἱ μικραὶ εἰκόνες αἱ περὶ τῶν κένιστρα καρπῶν, ἀγγείων ἀνθῶν, οἰκογενειακὰ σκεύη, σωροὺς ὀσπρίων, τὴν συλλογὴν τῶν σκευῶν τοῦ κίτρινου γράφειο ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Λουκρετίου, μελανοθήκην, ἐγγχειρίδιον, χρυσοκόπτην, ἄλκιμα καὶ ἐπιστολὴν ἐν εἴδει χειρομάκτρου συνεπτυγμένην.

Ἐξέλεγον ἐπιμελεσμέναις συνθήκαις διὰ τοιχογραφίας, τοπογραφίας καὶ μορφάς, ἐνῶ αἱ ἀπλούστεραι διακοσμήσεις ἐγένοντο ἀνευ χάριτος ὑπὸ ὑποδεστέρων ζωγράφων. Ἐπεθυμίζω ἐν παρόδῳ ὅτι πολλὰ ζωγραφία, ἰδίᾳ αἱ σπουδαιότεραι, ἀνηρτῶντο εἰς τοὺς τοίχους διὰ σιδηρῶν ὀχέων· παρατήρησαν μάλιστα οἱ αἱ βίχαι τῶν εἰκόνων δὲν ἦπτοντο τοῦ τοίχου, ἀρίστη κατὰ τῆς ὑγρασίας προφυλαξίς. Ἡ συνήθεια αὕτη τοῦ προβάλλειν καὶ μετατοπίζειν τὰς τοιχογραφίας ἦτο ἀρχαιοτάτη· γνωστὸν, ὅτι οἱ πλείους Ρωμαῖοι ἐκόσμου τοὺς οἴκους των δι' ἀριστουργηματικῶν ἀγοραζομένων ἢ κλεπτομένων ἐξ Ἑλλάδος, γνωστὴ ἐπίσης καὶ ἡ περίφημος τοῦ Μουμίου συμφωνία, ὅστις συνεφώνησε μετὰ τῶν ἐμπόρων νὰ φέρῃ εἰς τὴν Ῥώμην τ' ἀρχαῖα ἀριστουργήματα τοῦ Ζεύσεως καὶ τοῦ Ἀπέλλου, ὑποχρεῶν ὁμῶς αὐτοὺς ἐν περιπτώσει βλάβης κατὰ τὴν μεταφοράν, νὰ τῷ τῆς ἀντικαθίσταται.

νην μετ' ἐπιγραφῆς πρὸς τὸν Μάρκον Λουκρέτιον, φλῆμιν (ἱερέα) τοῦ Ἀρσῶς, θεοκλέρχον τῆς Πομπηέας. Ἐνίοτε αἱ εἰκόνες αὗται εἰσι διασκευαστικαὶ ὑπάρχουσι δύο τοιαῦται ὧν ἡ μὲν περικτεῖ ἀλέκτορα καὶ ὄρνιν ὑπερηφάνως βυθίζοντες, ἐνθ' ἡ ἄλλη ἀλέκτορα δεδεμένον καὶ μελαγχολικὸν διὰ τὸν ἐπικείμενον θάνατόν του.

Οὐδὲν λέγω περὶ τῶν ἀποθεμάτων τῶν ἐκ κρίνων, ἱρίδων καὶ ῥόδων, οὐδὲ περὶ τῶν ἐγκάρπων, τῶν στεράνων, καὶ τῶν ὀλοκλήρων ἔλσεων τῶν ἐπισκοπιδίων τοὺς τοίχους τοῦ κήπου τοῦ Σκλλουττίου. Ἀρκοῦμαι νῦν ὑποδείξω ὑμῖν τὰς εἰκόνας τῶν ζώων, τῶν κυνηγίων, τῶν μαχῶν τῶν θηρίων, τῶν μετὰ κατεπληκτικῆς δυνάμεως πελαγιόντων. Μία τούτων πρὸ πάντων νωπὴ ἔτι, εὐρεθείσα ἐν τινὶ οἰκίᾳ προσφάτως ἀνακαλυφθείσα, περικτεῖ κάρπον ἐπιπίπτοντα κατὰ ἄρκτου ἐνώπιον λέοντος ἡρέμα καὶ μεγαλοπρεπῶς θεωμένου. Τοῦτο εἶναι ἐπίνοια, ὡς λέγουσι οἱ Νεαπολιτανοί.

Προσφύζομαι εἰς τὰ σχήματα. Ἐντεῦθεν, ἄπειρος ποικιλία ὅλα τὰ εἶδη ἀπὸ τῆς γελοιογραφίας μέχρι τῆς ἐποποιίας, ἐδοκιμάσθησαν, ἐξηγητήθησαν. Ἡ ἄκρως φορτωμένη ὑπὲρ ὑπερμεγέθους ἀσκοῦ πλήρους οἴνου, τὸν ὀποῖον δοῦλοι κατεγίνοντο, ὅπως θέσῃ εἰς ἀμφορεῖς, πικρίδιον χορεῖον πίθηκον, ζωγράφος ἀντιγράφων ἄγχιμα Βάκχου, ἡ ὀνειροπόλος πιθχνῶς ἐτοίμη νῦν διώτη μυτικῆς τινος προαγγελίαν εἰς φιλοπαίγμονα ὑπέρτριαν, ὁ ἔμπορος τῶν ἐρώτων ἀνοίγων τὸν πλήρη μικρῶν πτερωτῶν ἐρώτων κλωδὸν του, οἵτινες δραπετεύοντες περὶ ἀνοχλοῦσι μυριοτρόπως σκεπτικὴν καὶ μελαγχολικὴν γυναικα, πρόσθ' ἄλλα διάφορα ἀντικείμενα. Ἀλλ' ἐκ τούτων αἱ Πομπηῆες ὑπερέχον πρὸ πάντων εἰς τὴν φανταστικὴν ζωγραφικὴν. Πάντες γινώσκουσι τὰ γένη ἐκεῖνα τῶν μικρῶν πνευμάτων, ἅτινα ῥιπτόμενα ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν οἰκιῶν αὐτῶν, ἔπλεον στεφάνους καὶ ἐγκαρπας, ἡλίεον, ἐδίωκον τὰ πτηνὰ, ἐπριόνιζον σκνίδας, ἐρροκάνιζον τραπέζας, ἔτρεχον ἐπὶ ἀρμάτων, ἡ ἐσχοινοδύτου βυστάζοντα θύρτους πρὸς ἰσορροπίαν, τὸ ἐν ἐνοκλάζον, τὸ ἕτερον γωνυκλινές, τὸ τρίτον χεῖρ κύματ' αἴματος ἐκ κέρκτος εἰς ἀγγεῖον, τέταρτον παίζον λύραν, πέμπτον διπλοῦν κύλινδρον, χωρὶς νῦν ἀρῆναι τὸ τεκνύμενον σχοινίον, καμπτόμενον ὑπὸ τοῦ ἐπιτηδείους πόδα των. Ὀρμητέροι οὖν τῶν θείων τούτων εσχοινοδύτων ἐκυμάτιζον αἱ χορεύτριαι, θύματ' αἱ νωχελείαι καὶ ἐλκροδότητος, μετεωρούμεναι καὶ ἀκόπως κρατούμεναι ἐν τῷ ἡδονικῷ αἰθέρι τῷ ἀνακλιανίζοντι αὐτάς. Ἐθέτε τεκνίαις ἀπῆλθον ἐν τῷ Νεαπολιτικῷ μουσεῖῳ, τὴν κρούουσαν τὰ κύμβαλα, τὴν παίζουσαν τὸ τυμπάνιον, τὴν κρατοῦσαν κλάδον ἐκ κέδρου καὶ χρυσοῦν σκῆπτρον, τὴν τείνουσαν περοφίδα πλήρη σύκων, τὴν φέρουσαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κύνιστρον καὶ θύρσαν εἰς τὰς χεῖρας. Ἑτέρη χορεύουσα, ἀποκαλύπτει τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματός της ἄλλη, κλίνουσα τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ὀπίσω, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀτενίζουσα συτὰ τὴν καλύπτράν της ὡς διὰ νῦν πατάξῃ ἐκεῖνη

περικλείει πάλιν δέσμης ἀνθέων ἐντός τινος τῶν πτυχῶν τῆς ἐσθῆτός της, ἄλλη κρατοῦται διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς χρύσῃν παροψίδι, καλύπτει τὴν κεφαλὴν της διὰ κυματίζοντος φάρου (pallium), ὡς τὸ πτηνὸν τὸ θέτον τὸν λαιμὸν ὑπὸ τὰς πτέρυγας του, τινὲς ἐκ τούτων εἶναι σχεδὸν γυμναί, τινὲς δὲ περιβεβλημένοι δι' ὕψισμάτων διαφανῶν· ἕτεροι περιβάλλονται διὰ πυκνοτάτων ἐπενδυτῶν, οἵτινες ὅλον τὸ σῶμά των καλύπτοντες, καταπίπτουσι· δύο μετὰ αὐτῶν διὰ τῶν χειρῶν κρατοῦμεναι, ἀνυψοῦνται ὁμοῦ· ὅσοι χορεύτριαι, τότε χοροί, στήσεις, κινήσεις, ἀνκπάλσεις, σύμβολα δεικνύει· καλύπτει ἄλλως διαστρέφεται καὶ ἐπικραυρόμεναι· ὡς λαύτης πρὸς ποικιλίαν ἐπὶ δύο διαγρημμάτων μυριτρόπως ἀναπαλλομένων, ἐπὶ τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς χάριτος.

Ἐξακολουθήσωμεν· εἰσερχόμεθα εἰς πλήρη μυθολογίαν. Ὅλοι αἱ ἀρχαὶ θεότητες θὰ διέλθωσι πρὸ ἡμῶν, ὅτε μὲν μύθαι (ὡς ἡ ὥραιοι Δήμητρα, ἡ ἀληθῶς κιδέτιμος τοῦ οἴκου τοῦ Καστωρός καὶ Πολυδεύκους), ὅτε δὲ ἀπόροι ἐν σκηναῖς γνωστῆς, τινὲς τῶν ὁποίων συνεχῶς ἐπικνεύονται ἐπὶ τῶν πομπηϊκῶν τοίχων. Οὕτως ἡ ἀνατροφή τοῦ Βάκχου, αἱ μετὰ τοῦ Σιληνοῦ σχέσεις του, τὸ ἐρωτικὸν μυθολόγημα τῆς Ἀριάδνης, οἱ ἔρωτες τοῦ Διὸς, ὁ Ἀπόλλων καὶ ἡ Δάφνη, ὁ Ἄρης καὶ ἡ Ἀφροδίτη, ὁ Ἀδωνις θνήσκων, ὁ Ζέφυρος καὶ ἡ Χλωρίς, ἰδίᾳ δὲ οἱ ἥρωες· ὁ Θησεύς καὶ ἡ Ἀνδρομέδα, ὁ Μελέαγρος, ὁ Ἰάκων, ὁ Ἡρακλῆς, τὰ δώδεκα ἄθλα του, ἡ μετὰ τοῦ λέοντος τῆς Νεμέας πάλη του, οἱ ἔρωτές του, αἱ ἀδυναμίαι (βλ. ἐν τῷ ἐν ταῖς νέαις ἀνατολικαῖς, οἴκῳ τοῦ Συρικοῦ, τὴν μεγάλην εἰκόνα, ἐν ᾗ ὑπὸ τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς μέθης νικώμενος, ὑποκύπτει ἐνώπιον τῆς Ὀμφάλης καὶ τοῦ θριαμβεύοντος Βάκχου)· ἰδοὺ τὰ ὑπὸ τῶν σκηνογράφων τῆς μικρᾶς πόλεως προτιμώμενα ἐπεισόδια. Ἐνίσταται ἀντικείμενα αὐτῶν ἐλκυστικὰ ἐκ τῶν ποιημάτων τοῦ Βιργιλίου, συχνότερον δὲ ἐκ τῶν τοῦ Ὀμήρου· θὰ ἡδυνάμην νὰ ἀνκφέρω ὁλόκληρον οἰκίαν (τὴν τοῦ ποιητοῦ, ὁμηρικὴν ἐπίσης καλουμένην) τῆς ὁποίας ὁ ἐσωτερικὸς πρόδομος ἦτο Ἰλιάς· εἰκονογραφημένη Ἐκεῖ ἔδραπέτις τὸν χωρισμὸν τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ τῆς Χρυσήδος· ἔπειτα τὸν τῆς Βρυσσηίδος καὶ τοῦ Ἀχιλλέως, ὅστις ἐπὶ θρόνου καθήμενος, μετ' ἐκφράσεως ὀργίλου ὑποταγῆς, προσκαλεῖ τὴν νεάνίδα νὰ ἐπιστρέψῃ πρὸς τὸν Ἀγαμέμνονα· ὥραιοι εἰκὼν δικκίως περημισμένη. Ἐκεῖ ἔδραπέτευεν ἐπίσης ἡ ὥραιοι Ἀφροδίτη, ἣν ὁ Gell δὲν ἐδίστασε νὰ συγκρίνῃ κατὰ μὲν τὸ σχῆμα πρὸς τὴν τῶν Μεδίκων, κατὰ δὲ τὸ χρῶμα πρὸς τὴν τοῦ Τιτικανοῦ· γνωστὸν εἶναι ὅτι πρωταγωνιστεῖ αὕτη ἐν τῷ ποιήματι. Περὶ αὐτῆς καὶ ἡ Ἡρα συναντῶνται ἐπὶ τοῦ ὄρους· Ἰδὲ. ὁ Τέλος, λέγει ὁ Nicolin ἐν τῷ πολυτελεστάτῳ αὐτοῦ περὶ Πομπηϊκῆς συγγραμμάτι, ὅτι ὡς συνέπειά τῶν ποικίλων τούτων ἐπισοδαίων, ἐφκίνητο ἡ Θέτις, κατακεκλιμένη ἐπὶ τοῦ

Τρίτωνος, καὶ τείνουσιν πρὸς τὸν τεθλιμμένον υἱὸν τῆς τὰ ὄπλα, ἅτινα ἐνώπιόν τῆς ὁ Ἡφαιστος διακὺτὸν ἐχάλκευεν.»

Ἐν τῷ περιστύλῳ τοῦ οἴκου τούτου ἀνευρέθη τὸ ἀντίγραφον τοῦ περιφανοῦς πίνακος τοῦ Τιμάνθου, ἡ θυσιὰ τῆς Ἰφιγενείας. Ἀπεικονίσας αὐτὴν ὁρθίαν παρὰ τὸν βωμὸν, ἐν ᾧ ἔμελλε νὰ σφαγισθῇ, ὁ καλλιτέχνης ἐζωγράρισεν τὴν θλίψιν ἐπὶ τοῦ προσώπου τῶν παρισταμένων καὶ πρὸ πάντων τοῦ Μεγαλέως εἶτα ἐξεντλήσας ἅπαντας τοὺς χαρακτηῖρας τῆς λύπης, ἐκάλυψε τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς, μὴ εὐρίσκων κατὰλληλότερον ἔκφρασιν.» Ἦτο κατὰ τὸν Πλίνιον ἔργον τοῦ Τιμάνθου, καὶ τοιαύτη εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἀντιγραφή ἡ ἐν τῷ οἴῳ τοῦ ποιητοῦ ἐν Πομπηΐα εὑρεθεῖσα.

Ἡ Ἰφιγένεια αὕτη ὡς καὶ ἡ Μήδεια ἡ ἐν τῷ οἴῳ τοῦ Κόστορος καὶ Πολυδέκους, ἡ ἀναμνηστικὰ τὸ ἀριστουργημα τοῦ Βυζαντίου Τιμομάχου, εἰσὶν αἱ μόναι πομπηϊκαὶ εἰκόνες αἱ γνωστὰ ἀντικείμενα ἀπεικονίζουσαι· μὴ συμπεράνωμεν ὅμως ἐκ τούτου ὅτι καὶ αἱ ἄλλαι ἦσαν πρωτότυποι. Οἱ ζωγράφοι τῆς μικρᾶς πόλεως οὔτε ἔπλαττον, οὔτε ἀντέγραφον, ἀλλ' ἀπεριμύνητο ἐλευθέρως στέροντες τὴν κεφαλὴν διὰ θεμάτων γνωστῶν. Ἐκ τούτου καὶ ἡ ποικιλία ἡ ἐκπλήττουσα ἡμᾶς ἐπὶ τῇ παραγωγῇ τῶν αὐτῶν ἀντικειμένων. Εἶδον δέκα Ἀριάδνας, κατὰ κράτος νομέναις ὑπὸ τοῦ Βάχου, οὐδεμίαν ὅμως ὁμοιάζει πρὸς τὴν ἄλλην. Ἐκ τούτου ἐπίσης καὶ ἡ εὐκολία καὶ ἐλευθερία τῆς χειρὸς δεικνυσούσης ἐπιτηδεύουσαν σκηνογράφου. Βεβαίως, τὰ ἔργα τῶν ἀξίως ἀνίστου, δὲν εἶναι ὑποδείγματα ἀκριβεῖας· αἱ ἐλλείψεις τῆς σκιαγραφίας καὶ ἀναλογίας, αἱ ἀδεξιότητες καὶ ἀπερισκεψίαι εἶναι πολλάι· ἀλλ' ὅς ἐκλέξῃ τις ἐν Γαλλίᾳ ἐπαρχίαν τινὰ τριάκοντα χιλιάδας ψυχῶν περιέχουσαν καὶ ὅς εἴπωσιν εἰς τοὺς ζωγράφους αὐτῆς· «Φίλοι μου, ἀποσπάσατε πανταχόθεν, ἀπὸ ὅλης τῆς οἰκίας, τὰ μεγάλαι τε καὶ χαρτίναι φύλλα τὰ κολλημένα ἐπὶ τῶν τοίχων, καὶ ζωγραφίσκατε ἐντὶ αὐτῶν ὑπόθεθρα καὶ διαζώματα, εἰκόνες εὐτεδεῖας, εἰκόνες ἐθνικὰς καὶ ἱστορικὰς, εἰκονίζουσας τὰς ιδέας, τὰς πεποιθήσεις, τὰ ἥθη καὶ τὴν καλλαισθησίαν τῆς ἐποχῆς μας, οὕτως ὥστε ἔκιν αὖριον τὰ Πυρρὴν καὶ αἱ Ἀλπεῖς καὶ τὰ Ἰουράσια κατὰ πέσωσιν ἐπάνωθεν σας, αἱ μέλλουσαι γενεαὶ αἵτινες θὰ ἐκθειάζωσι τὰς οἰκίας σας καὶ τὰ ἀριστουργήματά σας, νὰ δυνηθῶσι νὰ σπουδάζωσι τὴν ἐποχὴν μας ἥτις θὰ ᾔνοι δι' αὐτοὺς ἀρχαιότης», τί θὰ ἔκρινον οἱ ζωγράφοι τῆς μικρᾶς πόλεως; Δύναμει νὰ βεβαιώσω, νομίζω, μεθ' ὅλον τὸν πρὸς αὐτοὺς σεβασμὸν μου, ὅτι εἰς πολὺ δύσκολον θέσιν θὰ εὑρεθῶσι.

Τούτωντι οἱ Πομπηϊκοί, οὐδόλως ὤλησεν εἰς τὴν ἀναζωγράφουσαν ὁλοκλήρου τῆς πόλεως τῶν. Θίλετε νὰ ἐκτιμήσῃτε τὴν πραγματικὴν ἀξίαν τῶν καὶ τὰ πλεονεκτήματά των; Ἐπισκέφθητε τὰς ἐσχάτως ἀνακαλυφθεῖσας οἰκίας καὶ θεωρήσατε τὰς εἰκόνες, ὅς ἀφῆλκον εἰς τὴν θέσιν

των ἐν ὅλῃ τῇ λαμπρότητί των, ἣν διατήρησε μὲν αὐταῖς, ὁ Βεσσούδιος, μετ' ὀλίγον δὲ θὰ ἀφαιρέτῃ ὁ ἥλιος. Ἰδέτε ἐν τῇ αἰθούτῃ τοῦ Πρόκλου τὰ δύο ἀντιτοιχοῦντα ἀντικείμενα: τὸν Νέρκισσον καὶ τὸν θρίαμβον τοῦ Βάχου, τὴν ἀνίσχυρον ἀδράνειαν καὶ τὴν νικηφόρον ἐνεργητικότητά. Ὁ σκοπὸς εἶναι καὶ τὸς, ἀπλοῦς, ζωηρότατα ἀπαικονισμένος: οἱ ἀρχαῖοι οὐδέποτε εἶχον ἀνάγκην σχολίων. Ἐκ πρώτης ὄψεως, κατὰ λαμβάνετε τὴν ἰδέαν των καὶ τὸ ἀντικείμενόν των: οἱ ἀμειψόμενοι, οἱ ἥττον ἐθνικοὶ κατὰ τὸ ἥμισυ τὰς ἐννοοῦσι καὶ θέτουσιν ἓνα τίτλον ἐπὶ τῶν ἔργων των. Ἐδῶ οὔτε ἐλιγμοί, οὔτε περιφράσεις, οὔτε ὑπεροβουλικά, οὔτε σύγχυσις: ὁ ζωγράφος λέγει ὅ,τι θέλει καὶ τὸ λέγει τεχνίως, χωρὶς νὰ μεγαλοποιήσῃ τὴν ἐκφράσιν καὶ νὰ ὑπερπληρώσῃ τὴν σκηνήν: τὰ κύρια πρόσωπα ἐκφίνονται μετὰ περὶ ῥησίας: τὰ δευτερεύοντα δὲν φωνάζουσι. Θεωρήσατέ με! — Ἡ εἰκὼν τοῦ Νέρκισσου, περὶ τὰ κατὰ πρῶτον τὸν Νέρκισσον, εἵπειτα ἐρημικὴν τινὰ καὶ μίαν πηγὴν. Τὸ χροῖμα εἶναι θαυμαστικῶς λαμπρότητος καὶ ἀρμονίας, ἀλλ' ἔνευ μετρίων ἐντυπώσεων: ἐν ὅλῃς σχεδὸν ταῖς τοιχογραφίαις (ἐκτὸς τοῦ γάμου τοῦ Ζεφύρου καὶ τῆς Κλωρίδος) τὸ ὅπως διαδίδεται ἵον καὶ λευκόν, διότι χρησιμεύει οὐχὶ μόνον πρὸς φωτισμὸν τῆς εἰκόνης ἀλλὰ καὶ πρὸς φωτισμὸν τοῦ τοίχου. Ἐξ στενῶς καὶ χαμηλῶς δωμάτιον, ἔτινα ἀντὶ περὶ ῥησιῶν εἶχον θύραν πρὸς τὴν αὐλὴν ἀνοιγομένην εἶχον ἀνάγκην τοῦ ἐξωγραφημένου τούτου φωτός, ὅπως ἔδιδον εἰς αὐτὰ χρωστικὰς ἐπιτήδεις. Καὶ ὅποιον κίνησις ἐν ταῖς μορφαῖς ταύταις, ὅποιον εὐκαμφίαν καὶ ὅποιον ἀλήθειαν! Οὐδὲν τὸ διάστροφον, ἀλλ' οὐδὲν καὶ τὸ ἐπιβόηλον. Ἡ Ἀριόδνη πρὸς γυμνὰ κοιμᾶται, ὁ Ἡρακλῆς κατὰπίπτει ἐκ τῆς μέθης, ἡ ὀρχηστρίς κυμαίνεται ἐπὶ τοῦ αἵματος ὡς εἰ ἐπὶ τοῦ στοιχείου της, ὁ κένταυρος ἔνευ βίαις καλπάζει, εἶναι ἡ ἀπλή περὶ γυμνότητος, ἡ φέσις τοιαύτη ὅπως εἶναι ἐν τῇ καλλονῇ της ἐν τῇ πλήρει ἐκχύται τῆς χάριτός της, βελδίζουσι ὡς βελτίστου διότι εἶναι βασιλίσσιν καὶ δὲν θὰ ἤξευρε νὰ βελδίζῃ ἄλλως. Τέλος οἱ ὑποδασότεροι αὗτοι ζωγράφοι, ταπεινοὶ τῶν τοίχων χρωματισταί, εἶχον ἐν ἀλλείψει ἐπιτηδῆς καὶ ἀκριβοῦς, τὴν εὐφροσύνην, τὸ ἐνστικτον τῆς τέχνης, τὸ αὐτόματον, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ζωὴν.

Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ τοῖχοι τῆς Πομπηίας: ἃς περὶ ῥητήσωμεν νῦν τὰ ψηφιδωτά, ἔτινα πολὺ μᾶλλον θὰ μᾶς ἐκπλήξωσι. Κατ' ἀρχὰς ἡ λιθόστρωσις ἦτο ἀπλή: κατετακτούμενον φόνον δι' εἰδούς τινος ἀμμοκονίας, τὸ ἐπέπρασσον διὰ πλινθίνης κόψεως τετραγώνης, καὶ ἀποτέλουν μᾶλλον τινὰ, ἥτις ἀποκαληρυνομένη, ὠμοειδές πρὸς ἐρυθροῦν γράνιτον. Πλεῖστα δωμάτια καὶ πολλὰ αὐλαὶ τῆς Πομπηίας εἶναι ἐπρωμέναι διὰ τοῦ φερέματος τούτου.

1 «Καὶ πῶς οἱ ἀρχαῖοι, καὶ οἱ ἀδεξιότεροι ἀκόμη παρίστων τὸ γυμνόν!» μοι εἶπαν ἡμεῖς τινὰ περὶ φανερῶς κριτικῶς, μετ' ἐμοῦ τὰς εἰκόνας περιεργαζόμενος. Καὶ προσέθηκε: «Οὐδὲν ἡμεῖς ἐννοοῦμεν τὴν σήμερον, τὰ ἀγάλματά μας δὲν εἶναι γυμνά, εἶναι ἐνδεδωμένα»

ὅπερ ἐκάλουν opus signatum. "Επειτα, ἔθεσαν εὐθυγράμμως ἐν τῷ πυρρῷ
 μυρτί τούτῳ ἐν πρώτοις μικροῦς κύβους ἐκ μακράρου, ὑέλου, χάλικος καὶ
 χρωματισμένον μίλτον ἀποτελοῦντας τετράγωνας ἢ τετρίκας, κατόπιν ἄλ-
 λους, οἵτινες συνέπλεκον τὰς γραμμὰς καὶ ἐποίκιλλον τὰ χρώματα καὶ
 ἄλλους προσέτι, οἵτινες ἐτχημάτιζον κανονικὰς ζωγραφίκας, ἀριστουργή-
 ματα καὶ μακάνδρους, οὕτως ὥστε οἱ κεκοσμημένοι χάλικες ἐτελεύτων κα-
 λύπτοντες ἐντελῶς τὸ ὑπέρυθρον φόνημα, καὶ οὕτως ἀποτελοῦντο τὰ ψη-
 φιδωτὰ καὶ λίθινα ταῦτα περικοσμήματα, ἅτινα ἐκτῆσαντο ἀμέσως τὴν
 ἀξίαν καὶ τὴν σπουδαιότητα τῶν μεγάλων ἔργων.

Ὁ οἶκος τοῦ Φαύνου, ἐν Παμπηγῇ, ὁ πλουσιώτερον ἐπιδρωμένος, ἦτο ψη-
 φιδωτὸν μουσεῖον. Ὑπῆρχεν ἐν ταυῦτον πρὸ τῆς θύρας, ἐπὶ τοῦ πεζοδρο-
 μίου, φέρον ὡς ἐπιγομφὴν τὴν ἀρχαίαν χειρετισμὸν: Hano! "Εν ἑτέρῳ
 παρὰ τὴν ἀκρὰν τοῦ προθύρου, ἀπεικονίζε τεχνηέντως προσωπίδας. "Αλλὰ
 παρὰ τὰς πτέρυγας τοῦ προδόμου, ἀποτελοῦν μικρὸν θηριοτροφεῖον: ὑπῆρ-
 χον δύο νῆτται, πτηνὰ νεκρά, κογχύλια καὶ ἰχθεῖς, περιστραχὶ ἐξέχρυσται
 μαργαρίταις ἐκ τινος κιβωτίου, τέλος γὰρ καὶ καταδροχθεῖσασα ὀρυγκι-
 ποικιλίας καὶ λεπτομερείας ἀριστούργημα. Ὁ Πλίνιος ἀναφέρει περὶ τινος
 ὑψηφιδωτοῦ περὶστάνοντος τὰ λείψανα δειπναῖ' ὠνομάζετο ὁ ἀπώτατος
 οἶκος. "Ας μὴ καταλίπωμεν ὅμως ἀκόμη τὸν οἶκον τοῦ Φαύνου
 ἐν ᾧ οἱ ψηφιδωταὶ ἐψηφιδώθησαν ἐν αὐτῷ κυρίως οἶκῳ λέοντες ὑπερήρκων,
 ἀναχαιτιζόμενον, ὅστις δυστυχῶς εἶναι ἐφθαρμένος, ἀλλὰ θαυμάσιον κατὰ
 τὴν δύναμιν καὶ τὴν τέλμην. "Εν τῷ τρικλινίῳ ἑτέρῳ ψηφιδωτόν, πε-
 ρίστα τὸν "Ακροτον, τὸ Βακχικὸν πνεῦμα, ἔφιππον ἐπὶ πάνθηρος: τέλος
 τὸ τῆς ἐξέδρας, τὸ ὠραιότερον ἐκ τῶν σωζομένων, συγκαταριθμεῖται με-
 ταξὺ τῶν πολυτιμοτέρων τῆς ἀρχαίας τέχνης μνημείων. Εἶνα: ἡ περιόδο-
 ξος μάχη τῶν Ἀρβήλων ἢ τῆς Ἰσσοῦ. Ἰλνὴ ἱππικοῦ Ἑλλήνων νικητῶν
 ἐπιπίπτει κατὰ τῶν Περσῶν. Ὁ Ἀλέξανδρος καλπάζει ἐπὶ κεφαλῇς τῶν
 ἱππέων τοῦ, ἐν τῇ ταρχῇ χάνει τὸ κράνος τοῦ, αἱ τοίχαι τῆς κεφαλῆς
 τοῦ ἀνορθοῦνται ὡς χεῖρη, τὸ μακρὸν δόρυ τοῦ διετρύπησε τὸν στρατη-
 γὸν τῶν ἐχθρῶν: οἱ Πέρσαι καταστραφέντες τρέπονται εἰς φυγὴν: οἱ πε-
 ριστοιχοῦντες τὸν Δαρεῖον, τὸν ἡττημένον βασιλέα, προσπαθοῦσι νὰ τὸν
 σώσωσιν: ἀλλ' ὁ Δαρεῖος λησμονεῖ ἑαυτόν, τείνων δὲ τὴν χεῖρα πρὸς τὸν
 νεκρὸν στρατηγόν, τρέπεται εἰς φυγὴν καὶ σωτηρίαν: θὰ ἔλεγε τις ὅτι
 ζητεῖ τὸν θάνατον. "Απαντα ἡ σκηνή, ἡ ὁρμή τῶν μέν, ἡ σύγχυσις τῶν
 δέ, ἡ ἀνατραπείσα ἀρμάμαξ τοῦ βασιλέως, ἡ ἐργή, ὁ φόβος, ὁ οἰκτος,
 πάντα ταῦτα βαθέως μεμελετημένον καὶ καθαρῶς περικείμενον, ἐκπλήσ-
 τουσι τὸ πρῶτον βλέμμα καὶ ἐγγαράττονται εἰς τὸν νοῦν, ἀρίνοντα τὴν
 ἀφθαρτον τῶν ἀριστουργημάτων ἐντύπωσιν. Τὸ δ' ἀριστούργημα τοῦτο
 δὲν ἦτο εἰρηλ. λιθόστρωτον αἰθούσης. Οἱ ἀρχαῖοι ἔθετον τοὺς πάδας, ἐκεῖ
 ὅπου ἡμεῖς θέτομεν τὰς χεῖρας, εἶπεν Ἀγγλὸς τις, τὴν καθάραν ἀλήθειαν

εἰπών. Αἱ ὀρκιοτέραι τράπεζαι τῶν ἀνκιστόρων τῆς Νεαπόλεως, ἔγεινυν ἐκ τῶν Πομπηϊκῶν πατωμάτων.

Ἐν τῇ κττῇ οἰκίᾳ ἀνεῦρον τὸν περίημον Φαῦνον ὀρχούμενον ἀγαλμάτιον ἐκ χαλκοῦ. Ἔχει τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς βραχίονας ὑψωμένους, τοὺς ὤμους πρὸς τὰ ὀπίσω ἐρρμένους, τὸ στῆθος ἐξέχον, ἕκαστον μυῶνα ἐν κινήσει, ὁλόκληρον τὸ σῶμα τοῦ ὀρχεῖται. Ἐλειπεν ὁμῶς καὶ τι ἀπὸ τῶν πλήρη ὀρμῆς καὶ ἰσχύος μικρὸν τοῦτον θεόν, ὅπερ ὁμῶς εὔρον κατὰ τὰς τελευταίας ἀνκιστὰς ἐν πενιχοῦ τινι οἰκίᾳ· εἶναι δὲ ἀτθινῆς νεκνίας πλήρης νωχελείας καὶ χάριτος, ὁ Νάρκισσος ἀκούων μακρόθεν τὴν νύμφην Ἡχώ· ἡ κεφαλὴ τοῦ εἶναι κεκλιμένη, τὸ οὖς προσεκτικόν, ὁ δὲ δάκτυλος ἐστραμμένος πρὸς τὸ μέρος ὁπόθεν ἔρχεται ὁ θόρυβος· ὅλον τοῦ τὸ σῶμα ἀκούει. Τὰ δύο τεῦτα χαλκινὰ ἀγαλμάτια πλησίον ἀλλήλων τοποθετημένα, θὰ μᾶς ἔλαμνον ἐθνικούς, ἐὰν ἡ ὀρησκεία δὲν ἦτο εἰμὴ ὑπὸθεσις τέχνης¹.

Οὕτω λοιπὸν οἱ οἰνοπῶλαι μικρᾶς ἀρχίας πόλεως ἐκόσμου τὰς κρήνας τῶν διὰ τοιούτων θησαυρῶν. Ἀνεῦρον ἄλλους ἀτελεστέρους ἴσως, ἀλλὰ χαριεστέρους (τὸν καθήμενον ἀλιέα τῆς μικρᾶς ψηριδωτῆς κρήνης, τὸν Ἡρακλέα κρατοῦντα ἔλαφον κεκλιμένην πρὸ τῶν γονάτων τοῦ, μικρὸν Ἀπόλλωνα ἐστηριγμένον ἐπὶ κίονος καὶ κρατοῦντα λύκον, γηρκιὸν Σιληνὸν φέροντα ἀτλόν, ὀρκίαν Ἀφροδίτην διευθετοῦσαν τὴν βεβρεγμένην κόμην τῆς, Ἀρτεμιν ἀρχίκην, κτλ.) — μὴ ὑπολογιζομένων τῶν Ἑρμῶν καὶ τῶν διπλῶν προτομῶν, ἐξ ὧν μία, παριστᾷ δύο κεφαλὰς τὴν τοῦ Φαύνου καὶ τῆς συζύγου τοῦ ἀρκασίας καὶ χάριτος πλήρους. Βεβαίως, τὸ πᾶν δὲν εἶναι τέλειον ἐν ταῖς γλυφαῖς τεύχεσι, καὶ πρὸ πάντων τεῖς ἐκ μαρμαρύου· τὰ ἀγάλματα τῆς Λιθείας, τοῦ Δρύσου καὶ τῆς Εὐμαχίας εἰσὼν μέτρια· τὰ δὲ ἀνακχυφθέντα ἐν τοῖς νεοῖς (Ἰσίδος, Βάαχου, Ἀφροδίτης κτλ.) δὲν εἶναι κατώτερον τῶν τοῦ Περθενοῦ. Ἡ πτώσις τῆς καλλασθηθείας κατὰκρίνεται· εἰς τὰ τελευταῖα ὀρχίσματα τῶν τέρων καὶ τῶν οἰκοδομῶν· ἡ διακόσμησις τῶν οἰκιῶν, τὰ μαρμαρίνα ὀρχίσματα, ἰδίᾳ δὲ τὰ ἐκ μαρμαροκονίας εἶναι ὑπὲρ τὸ δέον ἐπιτετηδευμένα, βχεῖα καὶ παιδικά. Δεικνύουσι προσέτι, ἂν ὅχι μεγάλην αἰσθητικὴν ἀντίληψιν, ἀλλὰ τοῦλάχιστον τὴν ἀνάγκην τῆς κομψότητος ἐκείνης, ἥτις τοσοῦτον βχθέως εἰσέδυσεν εἰς τὰ ἥθη τῶν ἀρχίων. Περὶ ἡμῖν, πράγματι, ἡ τέχνη δὲν εἶναι εἰμὴ τὸ περιττόν, πρᾶγμα τι ἀσύνηθες ἐξώθεν προσερχόμενον ὅταν εἴμεθον πλούσιοι, αἱ εἰκόνες μας, τὰ ἀγάλματά μας δὲν ἀποτελοῦσι μέρος τῶν οἰκιῶν μας. Ἐὰν ἐπὶ τῆς θερμάστρας μας ἔχομεν ὠρολόγιον παριστάνον τὴν Ἀφροδίτην τῆς Μήλου, δὲν εἶναι διότι λατρεύομεν τὴν καλλονήν, οὔτε διότι ἐν τῇ αἰθούτῃ μας ὑπάρχει μετὰ τῇ μητρὶ τῶν χαρί-

¹ Ἐσχάτως ὁ κ. Fiorelli ἀνεῦρεν ἕτερον ἀγαλμάτιον, παριστάνον Σιληνὸν κοινόχονδρον καὶ κυρτόν, οὐχὶ κατώτερον κατὰ τὴν τέχνην τῶν δύο ἄλλων.

των καὶ τῆς ὥρας, ἣν δεικνύει τὸ ὠρολόγιον ἢ ἐλκχίττη σχέσις. Ἡ Ἀφροδίτη εὐρήταί ἐκεῖ λίαν ἐκπαπατρισμένη, στενοχωρεῖται. Ἐνθ' ἐν Πομπηίᾳ εὐρίσκατο εἰς τὸν οἶκόν της, ὅπως ἄλλοτε ἡ ἀγία Γενεθιέση ὑπῆρχεν ἐν Περσίοις, ὡς νῦν ὁ ἅγιος Ἰανουάριος ἐν Νεκπόλει· ἦτο ἡ λατρευομένη προστάτις, ἥ· ἐπεκκλοῦντο τὴν προστάτιν, ἥ· ἐροβοῦντο τὴν ὀργήν· αὖ ἔστω ἐπὶ σὲ ἡ ὀργὴ Ἀφροδίτης τῆς Πομπηϊκῆς», ἔλεγον, ὅτε ἤθελον νὰ κατρκασθῶσι τινι. Πᾶσαι αἱ τῶν θεῶν καὶ τῶν ἡμιθέων γνωττικὴ ἱστορίαι αἱ ἐπὶ τῶν τοίχων δεσπόζουσαι ἦσαν παρρηθια, συναξάρια, διηγήματα χιλιάκι· ἐπικαλυβόμενα καὶ εὐχαριστοῦντα τοὺς Πομπηϊκούς. Δὲν εἶχον ἀνάγκην βιβλικίων ὅπως εἰσέλθωσιν εἰς τὰ οἰκιακὰ τῶν μουσεῖα. Ὅπως ἴδης παρόμοιον τι μετέβηθι εἰς τὰς ἐξοχάς μας ὅπου βασιλεύει ἔτι καὶ νῦν παλικάρις θεότης, ἡ Δόξη, καὶ θὰ θαυμάτης μετὰ ποίας θρησκευτικῆς εὐλαβείας δικτηροῦσιν ἐκεῖ τὰς χονδροειδεῖς λιθογραφίας τῆς Παλκίης σημείας καὶ τοῦ Μικροῦ δεικνέως. Ἐκεῖ μόνον, ἡ νεωτέρη τέχνη εἰσέδυσεν εἰς τὰ ἥθη· ἔχει ἀΐξιν ἢ ἀρχαίαν;

Ἐὰν ἐκ τῆς ζωγραφικῆς καὶ τῆς γλυπτικῆς, κατὰβῶμεν εἰς τὰ κατώτερα εἶδη, ἔκιν ὅπως ἐπειράθῃμεν νὰ πράξωμεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Πάντα, ἀπογυμνώσωμεν τὸ μουτεῖον, ὅπως κατοικίσωμεν ἐκ νέου τὰς Πομπηϊκὰς κατοικίας, καὶ θέτωμεν αὖθις εἰς τὰς θέσεις τῶν τὰς ὠραίαις λυχνίαις μετὰ τοῦ ἐπ' αὐτῶν γεγλυμένου πάνθηρος, ὅστις τρέχων φέρει τὸν πεῖλιν Βάκχον· τὸν πολύτιμον σκύρον, ἐρ' οὐ δύο κένταυροι λαμβάνουσιν ὀπισθίως μικροῦς ἔρωτας· τὸ ἕτερον ἀγγεῖον ἐρ' οὐ ἡ Παλλὰς ἴστανται ὀρθία ἐπὶ ἄρματος, στηριζομένη ἐπὶ τοῦ δόρυτός της· τὴν ἀργυρῆν χύτραν, ἥ· ἡ λαβὴ συνίσταται ἐκ δύο κεραλῶν πτηνῶν· τὴν ἀπλῆν ζυγόν, ὅπου βλέπει τις προτομὴν μυχῆτοῦ φέροντος λαμπρὴν κρήνην· τέλος τὰ μικρότερα ἀντικείμενα, τὰ πλέον ἀσήμικτα σκεύη, τὰ διὰ χριστάτων κοσμημάτων, ἐνίοτε λεπτοτάτων, κοσμούμενα πῆλιν ἀγγεῖα· ἐκιν ζητήσωμεν ἐκ τοῦ μουσείου τῆς Νεκπόλεως ὅ,τι ἀντικαθίστα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τὰς τρομερὰς θήκας ἐν αἷς περικλείομεν τοὺς νεκρούς μας καὶ ὅπερ μᾶλλον δεικνύει τὸ ὠρχίον ἐκεῖνο ἀγγεῖον, ὅπερ φαίνεται δι' ἐλέφεντος ἐγκεκολλημένον καὶ ἐν ἀνγλύφῳ περικτείνον προσωπίδας περιβεβλημέναι διὰ κλημάτων συμπλεγμένων, ἐλικοειδῶν, πλήρων στεφυλῶν, μετ' ἄλλων φυλλωμάτων μεμιγμένας καὶ συνδεδεμένας δι' ἀρκουρηνμάτων πανταίων, ἀποτελούντων ῥόδακις, ὅπου διέρχονται πτηνά, καὶ δύο μόνον ἐλεύθερα ἔχόντων διαλείμματα, δι' ὧν τὰ ἀγκυπητὰ τῷ Βάκχῳ παιδίαι συνάξουσι ἢ πατοῦσι σταφυλὰς, θίγουσι λύρας, αὐλοῦσι καὶ κροτοῦσι τοὺς δακτύλους· —τότε, ἀνμφιβόλως, βλέποντες πάντα τὰ θαυμάσια ταῦτα, θὰ ἀναγκασθῇτε νὰ ἀναγνωρίσητε ὅτι οἱ ἄστοι τῶν ἀρχαίων χρόνων, ἦσαν τοῦλάχιστον τεχνῖται ὡς ἡμεῖς. Οὐδὲν μεσότοιχον ὑφῆτο κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους μετὰ τὸ ἄστων καὶ τεχνιτῶν. Δὲν ὑπῆρχον δύο ἀντίπαλα στρατό-

πεδᾶ, ἔνθεν μὲν οἱ Φιλισταῖοι, ἔνθεν δὲ ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ. Δὲν ὑπῆρχε διάκρισις μετὰ τοῦ ἀναγκασίου καὶ τοῦ περιττοῦ, τοῦ θετικοῦ καὶ τοῦ ἰδεώδους. Ἡ τέχνη ἦτο ὁ ἐπιούσιος ἄρτος καὶ οὐχὶ ὁ πλεονέκτης τῶν κυριακῶν πνευματικοῦ εἰσήρχετο, ἐφώτιζεν, ἔτερπεν, ἠυωδίαζε τὸ πᾶν. Δὲν ἐκυμάνετο ἔξωθεν οὔτε πέραν τῆς ζωῆς, ἦτο ἡ ψυχὴ καὶ ἡ χαρὰ ταύτης, τὴν διεπέρα τέλος, καὶ αὕτη ἡ ἰδέα διεπεράτο — ἔζη. Ἴδου ὅ,τι ἐδίδαξαν ἡμᾶς τὰ σεμνὰ ταῦτα ἐρείπια.

(τὸ τέλος προσεχῶς)

ΠΟΙΚΙΛΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ

ΥΠΟ Κ. Σ. ΚΟΝΤΟΥ *

Ἐπίτηδες παρελείφθησαν τὰ χωρία, ἐν οἷς τὸ πληθυντικὸν ὑποκείμενον εἶνε θηλυκὸν ἀφηρημένον· διότι σκοπὸς ἡμῶν πρόκειται νὰ καταστήῃ φανερὴν ὅτι, καὶ ἂν τὸ πληθυντικὸν ὑποκείμενον μὴ εἶνε θηλυκὸν ἀφηρημένον, δύναται τὸ κατηγορούμενον, ἐπίθετον ὄν, νὰ τεθῇ κατ' οὐδέτερον γένος ἐνικοῦ ἀριθμοῦ. Σημειωτέον δ' ὅτι ἐνδέχεται νὰ εἶνε καὶ οὐδέτερον τὸ πληθυντικὸν ὑποκείμενον, εἰς ὃ ἀνφέρεται τὸ ἐνικὸν κατηγορούμενον· οἷον Ξενοφ. Ἀπομν. Β', γ', 1 «χρησιμώτερον νομίζουσι χρήματα ἢ ἀδελφόν». Πλάτ. Περμεν. σελ. 160 κ' «ταῦτα δ' ἀδύνατον εἶναι» καὶ Σοφιστ. σελ. 252 ε' «καὶ μὲν τὰ γε δύο ἀδύνατον εὑρέσθαι» καὶ Φκίδ. σελ. 106 β' «τὰ τρία οὐκ ἔστι — ἄρτιον». Περβ. καὶ Ἀριστοφ. Νεφ. 1046 «ὅτι κακίστον ἐστὶ (τὰ θερμὰ λουτρά)» (ἴδε καὶ Μικθίων Διεξοδ. Γραμματ. σελ. 984 ἐκδ. γ' καὶ Κυνηγρον Διεξοδ. Γραμματ. Τόμ. Β', σελ. 53 ἐκδ. β'). Ἀπαντᾷ δὲ καὶ ἐν τοῖς Ἱπποκράτεισι Τόμ. Α'. σελ. 8 «ἐνύπνια τὰ ἐν φρενιτικοῦ ἐναργέα ἀγαθόν» καὶ παρὰ τῷ Αἰλιανῷ Ποικ. Ἱστορ. Γ', 1 «λέγεται δὲ τὰ ὕδατα ταῦτα καὶ τοῖς λουταμένοις ἀγαθόν εἶναι» καὶ ἐν τοῖς τοῦ Θεοφράστου σελ. 834,9 «πολέμιον γὰρ αὐτοῖς τὰ ὕδατα». Εἶπε δ' ὁ Θεόφραστος καὶ (σελ. 61,13) «ῥόα δὲ καὶ ἄμπελος φίλυδρον» θείει κατ' οὐδέτερον γένος πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ τὸ καινὸν κατηγορούμενον θηλυκῶν ὑποκειμένων ἐνικοῦ ἀριθμοῦ. Οὐκ ὀλίγα δ' ὅμοια τούτῳ παραδείγματα ἔχομεν πρόχειρα, ἀλλ' οὐδὲν νῦν ἐπείγει νὰ μνημονεύσωμεν αὐτά. Ὁ Εὐστάθιος γράφει ἐν ταῖς εἰς Ὅμηρον Παραβολαῖς· σελ. 1762,42 «Τὸ δὲ λυγρὸν καὶ τὸ ῥιγηλὸν, ὃ ἐστὶ φοικτὸν καὶ θνηκτοῦ, οὐδετέρως προῆται ὡς πρὸς πράγματα· πάντως γὰρ πρᾶγμα καὶ οἱ λυγροὶ καὶ ῥιγηλοί»

* Ὁρ. σελ. 373.